

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ

Ruža Stanišić

RAZLIKE U STAVOVIMA O VASPITANJU DJEVOJČICA I
DJEČAKA IZMEĐU OČEVA I MAJKI U CRNOJ GORI

Master rad

Nikšić, 2023.

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ
– Master studije za pedagogiju –

RAZLIKE U STAVOVIMA O VASPITANJU DJEVOJČICA I
DJEČAKA IZMEĐU OČEVA I MAJKI U CRNOJ GORI

Master rad

Mentor: Doc. dr Jovana Marojević

Kandidat: Ruža Stanišić

Broj indeksa: 22/21

Nikšić, 2023.

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANDU

Ime i prezime: Ruža Stanišić

Datum i mjesto rođenja: 27. 07. 1993. Nikšić

INFORMACIJE O MASTER RADU

Naziv postdiplomskog studija: Pedagogija

Naslov rada: Razlike u stavovima o vaspitanju djevojčica i dječaka između očeva i majki u Crnoj Gori

Fakultet na kojem je rad odbranjen: Filozofski fakultet – Nikšić

UDK, OCJENA I ODBRANA MASTER RADA

Datum prijave master rada:

Datum sjednice Vijeća na kojoj je prihvaćena tema: 03.02.2022.godine

Mentor: Doc. dr Jovana Marojević

Komisija za ocjenu teme i podobnosti magistranda:

Komisija za ocjenu master rada:

- Dr Katarina Todorović
- Dr Milica Jelić
- Doc. dr Jovana Marojević

Datum sjednice Vijeća na kojoj je usvojen izvještaj o ocjeni master rada i formirana komisija za odbranu rada:

Komisija za odbranu rada:

- Dr Katarina Todorović
- Dr Milica Jelić
- Doc. dr Jovana Marojević

Datum odbrane:

Datum promocije:

Zahvalnica

Zahvaljujem se svojoj porodici i mentorki na pružanju podrške u svim etapama izrade master rada...

REZIME

U radu se bavimo razlikama u stavovima o vaspitanju djevojčica i dječaka između očeva i majki u Crnoj Gori. Rad sadrži dva dijela, i to: teorijski i metodološki dio. Teorijski dio rada posvetili smo karakteristikama porodice i roditeljstvu, apostrofirajući ulogu majke i oca u procesu vaspitanja djece.

Istraživanje smo realizovali na uzorku od 100 roditelja djece predškolskog uzrasta, i to 50 majki i 50 očeva. Cilj istraživanja je bio da se ispita da li postoje i kakve su razlike u stavovima o vaspitanju djevojčica i dječaka između očeva i majki u Crnoj Gori. U istraživanju smo primijenili anketni upitnik za roditelje.

Dobijeni rezultati pokazuju da postoje razlike u ključnim vaspitnim vrijednostima i ciljevima koje roditelji otkrivaju u samoiskazima za svoje muško odnosno žensko dijete (koji je njihov cilj u vaspitanju muškog a koji u vaspitanju ženskog djeteta). Pol djeteta utiče na stavove roditelja prema fizičkoj kazni djece; na očekivanje poslušnosti od djece; na očekivanje odgovornosti od djece; na striktnost u postavljanju pravila i granica ponašanja za muško odnosno žensko dijete; na strategije podrške ka muškom odnosno ženskom djetetu. Rezultati istraživanja pokazuju da neke varijable utiču na razlike u stavovima o vaspitanju muške i ženske djece (obrazovni nivo, godine roditelja). Naši nalazi pokazuju da patrijarhalna kultura utiče na razlike u vaspitnim stavovima roditelja u odnosu na mušku/ žensku djecu.

Ključne riječi: roditelji, vaspitanje dječaka i djevojčica, očevi, majke

APSTRAKT

In this paper, we deal with the views of parents on the upbringing of girls and boys between fathers and mothers in Montenegro. The paper contains two parts, namely: theoretical and methodological part. We devoted the theoretical part of the work to the characteristics of the family and parenting, apostrophizing the role of mother and father in the process of raising children.

We conducted the research on a sample of 100 parents of preschool children, 50 mothers and 50 fathers. The aim of the research was to investigate whether there are any differences in the attitudes of fathers and mothers in Montenegro regarding the education of girls and boys. In the research, we used a survey questionnaire for parents.

The obtained results show that there are differences in the key educational values and goals that parents reveal in their self-statements for their male or female child (which is their goal in raising a male child and which in raising a female child). The gender of the child affects the attitudes of parents towards physical punishment of children; on the expectation of obedience from children; on the expectation of responsibility from children; strictness in setting rules and limits of behavior for a male or female child; on support strategies for a male or female child. The results of the research show that some variables influence the differences in attitudes about raising male and female children (educational level, age of parents). Our findings show that patriarchal culture influences the differences in the educational attitudes of parents in relation to male/female children.

Keywords: parents, education of boys and girls, fathers, mothers

SADRŽAJ

UVOD	9
1. TEORIJSKE OSNOVE	11
1.1. Porodica	11
1.1.1. Tipovi porodice	12
1.1.2. Uticaj tipa porodice na vaspitanje djece	14
1.1.3. Karakteristike tradicionalne porodice	15
1.1.4. Karakteristike savremene porodice	16
1.1.5. Rodna socijalizacija kao dio porodičnih praksi	17
1.1.6. Porodično vaspitanje i vaspitni stil roditelja	18
1.2. Roditeljstvo	20
1.2.1. Doživljaj roditeljstva	22
1.2.2. Faze roditeljstva	23
1.2.3. Majčinstvo	25
1.2.4. Očinstvo	26
1.2.5. Savremeno roditeljstvo	27
1.2.6. Kažnjavanje i nagrađivanje djece	28
2. METODOLOŠKE OSNOVE	30
2.1. Problem i predmet istraživanja	30
2.2. Cilj i zadaci istraživanja	30
2.3. Naučno-istraživačke hipoteze	31

2.4. Naučno – istraživačke varijable	32
2.5. Karakter i značaj istraživanja	32
2.6. Metodološke paradigme – pristupi.....	33
2.7. Populacija i uzorak istraživanja.....	33
2.8. Naučno – istraživačke metode, tehnike i instrumenti	34
3. PRIKAZ REZULTATA I DISKUSIJA O DOBIJENIM REZULTATIMA	35
ZAKLJUČAK I PREPORUKE	58
LITERATURA	60
PRILOG	64

UVOD

Uloga roditelja je izrazito kompleksna i višeslojna uloga, koja se različito manifestuje odnosno praktikuje kod očeva i majki. Uloga očeva i majki u pogledu brige o djeci, kako pokazuju brojna istraživanja, nije ravnopravna i većinom pripada majkama (Simons, Lorenz, Conger, Wu, 1992; EU I UNICEF, 2021). Stavovi o vaspitanju očeva i majki oblikovani su, osim rodnog identiteta roditelja, i tradicijom – porodice su kod nas i dalje u velikoj mjeri patrijarhalno uređene (Trebješanin, 2008; Mihić i sar, 2006). Smatra se da otac u ovakvim porodicama ne pokazuje veće interesovanje za dijete, niti za proces vaspitanja i obrazovanja djeteta (Mihić i Petrović, 2009). Pojedina istraživanja pokazuju da majke smatraju da su kompetentnije u procesu vaspitanja djece, te da odvajanje od oba roditelja može podjednako negativno uticati na odrastanje. (Kadrić, Fetić 2019; Malčić i sar., 2021). Budući da je predmet našeg istraživanja smješten u kontekst porodičnog vaspitanja, možemo reći da su u njemu zastupljeni svi aspekti dječjeg razvoja, kao i sticanje određenih znanja, izgradnja navika i vješina (Ilić, 2010).

U skladu sa prethodno naznačenim određenjem porodičnog vaspitanja, u radu se bavimo vaspitnim praksama koje roditelji primjenjuju u svakodnevnim interakcijama sa djecom, a koje se mogu razlikovati u odnosu na to na koga su primijenjene – na djevojčice ili na dječake.

Svjedoci smo da se društvo neprestano mijenja, a samim tim mijenja se i način vaspitanja. Bez obzira na savremene polemike o rodnim identitetima odraslih i djece, patrijarhalno uređene porodice vjerovanja su da dječake treba učiti da budu snažni i jaki, dok je djevojčicama dozvoljeno da budu krhke i emotivne. Uvidom u aktuelnu stručnu literaturu, dolazi se do saznanja da dječaci i djevojčice ispoljavaju svoja ponašanja, analogno rodnim obrascima (Mihić i Petrović, 2009; Mihić i sar., 2006). Postaje sasvim izvjesno da djeca nastoje da se identifikuju sa svojim roditeljima, odnosno djevojčice sa majkama, a dječaci sa očevima (Vilotijević, 2014).

Uzimajući u obzir da se pitanje rodno senzitivnih pedagogija u posljednjoj deceniji aktualizovalo (i u popularnoj kulturi i u nauci), motiv za ovo istraživanje pronalazimo u potrebi da se ispituju razlike u stavovima između očeva i majki o vaspitanju djevojčica i dječaka u Crnoj Gori. Dodatni motiv za ovo istraživanje jeste činjenica da sličnih istraživanja u Crnoj Gori skoro

da nije bilo, izuzimajući istraživanja koja je sproveo UNICEF 2016. i 2021. godine a tiču se, jednim dijelom, ove teme. Pretpostavka je da patrijarhalna kultura, koja se kod nas u velikoj mjeri reflektuje kroz vaspitanje, znatno doprinosi razlikama u stavovima očeva i majki o vaspitanju djevojčica i dječaka.

U skladu sa navedenim sprovedemo istraživanje sa ciljem da se ispita da li postoje i kakve su razlike u stavovima o vaspitanju djevojčica i dječaka između očeva i majki u Crnoj Gori.

1. TEORIJSKE OSNOVE

1.1. Porodica

Prva socijalna sredina djeteta je porodica (Nagulić, 1998). U toj sredini čovjek uvijek nalazi pomoć i zaštitu. Tu se od djeteta još ne zahtijeva da samostalno snosi životne teškoće i da se samo brine za svoj opstanak. Dijete u porodici dobija sigurnost, zaštitu, kao i mogućnost pripreme za samostalan život (Ilić, 2010).

Porodica, kao glavna društvena ćelija, vrši veliki broj funkcija. U porodici dijete razvija socijalni, emocionalni, kognitivni razvoj, kao i sve druge važne komponente ličnosti. Otac i majka, kao najvažnije figure u ranom djetinjstvu, svojim vaspitnim uticajem kod djece razvijaju ličnost u cjelini (Kamenov, 2002).

Svjedoci smo da se porodica suočava sa mnogobrojnim promjenama, kako u domenu roditeljstva, tako i u domenu partnerstva i uopšte komunikacije između članova (Novović i Mićanović, 2019). U prilici smo da svjedočimo evidentnim promjenama u ne/funkcionalnoj konfiguraciji porodice, nasilju, različitim formama zlostavljanja i dr. (Novović i Mićanović, 2019).

Uslijed razvoja tehnike i tehnologije, većim zapošljavanjem žena, susrećemo se se češće sa modelima nepotpunih porodicima (Pašalić-Kreso, 2011). Čini se da su modeli nepotpunih porodica danas mnogo dominantniji, nego što je to bio slučaj prethodnih decenija. Evidentno je da su različita porodična strukturalna jezgra uslovljena mnoštvom raznorodnih determinanti, koje proizilaze iz partnerskih i/ili roditeljskih relacija, intraporodičnih supsistemskih modaliteta, socioekonomskog statusa te zajednice, njene tradicijske i trangeneracijske utemeljenosti i ostavštine. Dakle, u mnogim zapadnoevropskim državama evidentne su promjene u sastavu porodice, njenim vrijednostima i svim drigim karakteristikama (Maleš i Kušević, 2011).

U porodici se stiču prva znanja, vještine i navike, dobijaju fundamentalna karaktera, voljna i emocionalna svojstva ličnosti. Sa pravom možemo reći da od porodičnog vaspitanja u velikoj mjeri zavisi kasnije vaspitanje. Porodica omogućava socio-emocionalni razvoj koji se,

ako u njoj nije dat, ne može nadoknaditi uz pomoć drugih institucija. Erik Erikson naglašava da nedostatak čvrstog intimnog kontakta u porodici izaziva kod djeteta zabrinutost i nesigurnost, što se javlja kao osnovni izvor neuroza (Golubović, 1981). I suprotno tome, dijete koje je okruženo atmosferom u kojoj se poštuju ličnosti svih članova porodice, ima više prilike da se i samo razvije kao ličnost. To znači, da će dijete onoliko ispoljiti od svoje ličnosti koliko se prema njemu ponašanju kao prema ličnosti. Stoga je porodična atmosfera veoma značajna jer je ili podsticajna za razvitak ličnosti ili je ograničava.

Nekada se smatralo da porodica ima posebnu funkciju u emocionalnom razvoju djeteta, a danas se sve više ističe značaj porodice i u intelektualnom vaspitanju. Ovo je vjerovatno uslovljeno činjenicom da se dijete najviše kreće u krugu porodice upravo onda kada je najpodložnije vaspitnim uticajima i kada se ono intenzivno razvija.

1.1.1. Tipovi porodice

Uvidom u literaturu, nalazimo sljedeće tipove porodice:

- tradicionalna porodica – raspodjela zadužena u odnosu na pol,
- patrijahalna porodica – pokoravanje očevom autoritetu,
- malograđanska porodica - brza adaptacija na proces inovacija
- demokratska porodica – zadužena su raspoređena na ravnopravan način, analogno mogućnostima članova,
- matrilinearna porodica – srodstvo na osnovu majke
- patrilinearna porodica – srodstvo na osnovu oca,
- bilateralna porodica – ravnopravno uvažavanje srodstva oca i majke,
- nuklearna porodica – članovi su otac, majka i njihova djeca,
- proširena porodica – u ovoj porodici zajedno žive bliži i dalji rođaci, i to u istoj kući,
- potpuna porodica – odnosi se na porodicu koju čine bračni partneri i njihova djeca,
- nepotpuna porodica – jedan bračni partner izostaje, uslijed razvoda braka ili smrti,
- integrisana porodica – u ovom tipu porodice postoji emocionalna povezanost svih članova, domira topla atmosfera,

- dezintegrirana porodica – članovi porodici su međusobno udaljeni, ne posvećuju jedni drugima pažnju, vrijeme, niti ispoljavaju emocionalnu toplinu (Tomić, 2008).

U literaturi se mogu pronaći različite klasifikacije porodice. Shodno industrijsko-civilizacijskom razvoju izdvajamo sljedeće vrste porodice:

- preindustrijska porodica,
- industrijska porodica,
- postindustrijska porodica (<https://uf-pz.net/wp-content/uploads/2020/04/O-Porodicna-pedagogija-14-15.4.2020..pdf>)

Kada je riječ o generacijskoj strukturi, možemo izdvojiti četiri oblika porodice:

- rodovska porodica,
- proširena porodica,
- nuklearna porodica i
- nepotpuna porodica (<https://uf-pz.net/wp-content/uploads/2020/04/O-Porodicna-pedagogija-14-15.4.2020..pdf>)

Marko Mladenović klasifikuje porodicu na pet kriterijuma:

- na osnovu svojinskih odnosa porodice mogu biti poljoprivredno-zanatlijske i industrijske,
- na bazi upražnjavanja autoriteta, porodice se dijele na patrijahalne i demokratske,
- u savremenim uslovima porodice mogu biti mješovite i radničko-službeničke,
- u odnosu na veličinu, porodice mogu biti dvogeneracijske i višegeneracijske,
- u porodicama u kojima dominiraju poremećeni odnosi, javljaju se u tri oblika: socijalna, psihička i polna (<https://uf-pz.net/wp-content/uploads/2020/04/O-Porodicna-pedagogija-14-15.4.2020..pdf>)

U zavisnosti od toga da li sa djecom žive oba roditelja, porodica može biti:

- potpuna (oba roditelja),
- nepotpuna (jedan roditelj).

Sa pedagoškog aspekta, porodica se može klasifikovati na:

- patrijahalno-autoritarna,
- savremeno-demokratska,
- anarhičko-stihijska(<https://uf-pz.net/wp-content/uploads/2020/04/O-Porodicna-pedagogija-14-15.4.2020..pdf>)

Dakle, kao što vidimo, porodica se može klasifikovati na osnovu različitih kriterijuma. Mi smo naveli one klasifikacije porodice, koje su za nas najprihvatljivije. Ipak, treba naglasiti da postoji više klasifikacija koje su dali različiti autori.

U narednom podnaslovu, nastojaćemo da damo vlastiti osvrt na uticaj prezentovanih tipova porodice na vaspitanja djece.

1.1.2. Uticaj tipa porodice na vaspitanje djece

U patrijahalnoj porodici roditelji pretenduju da kod djece razviju poslušnost, ne uvažavajući dječje potrebe, niti interesovanja. Ova porodica daje u prosjeku dosta solidno radno vaspitanje, razvija kod djece odgovornost prema radu, radne navike, određena socijalna svojstva i dosta pozitivnih moralnih osobina. Naravno, ima porodica koje previse opterećuju djecu, pa se često postiže neželjeni efekat (Grandić, 2004).

U malograđanskoj porodici odnosi između roditelja i djece su dosta liberalni. Roditelji čine brojne usluge svojoj djeci, često im kupuju poklone, samo da bi postigli one rezultate koje su roditelji željeli (Nagulić, 1998). Smatramo da djeca koja odrastaju u ovakvim porodicama razvijaju želju za dominacijom u kolektivu vršnjaka, te da su često egoistični i imaju smanjen stepen emocionalne inteligencije. Dakle, postaje jasno da djeca koja odrastaju u ovim porodicama, mogu imati probleme u socijalnim odnosima sa vršnjacima (Grandić, 2004).

Kao što smo već istakli, nuklearnu porodicu čine majka, otac i njihova djeca. Roditelji u ovakvoj porodici imaju razumijevanja za potrebe djeteta, uspostavljaju bliskost sa njima, podstiču dijete da pokazuje samostalnost i inicijativu. Dakle, članovi porodice su dobro povezani, komunikacija je topla, bazirana na razmjeni mišljenja.

Potpunu porodicu čine roditelji i djeca. Oba roditelja su uključena u proces vaspitanja djece, a od same komunikacije, podsticaja, kao i kvalitetno provodenog slobodnog vremena djece i roditelja, zavisi i sam proces društvenog prilagođavanja djeteta i vaspitanja uopšte.

Može se istaći da postoji više vrsta nepotpunih porodica. Ipak, svaka porodica u kojoj fali jedan roditelj je nepotpuna. Brojni su razlozi „raspadanja” porodice, pa je i sam uticaj na proces vaspitanja djece različit. Smatramo da je nepotpuna porodica jedan ogroman nedostatak za dijete, a takođe predstavlja i opterećenje za roditelja, koji je preuzeo odgovornost za brigu o djetetu. Roditelj koji je preuzeo starateljstvo nad djetetom, ulaže velike kako materijalne, tako i psihičke napore kako bi nadomjestio odsustvo drugog roditelja. Najčešće majka, koja preuzima starateljstvo nad djetetom, nastoji da zadovolji sve dječje želje, te vrlo često izvršava određene aktivnosti umjesto djeteta. Ovdje nastaje problem prezaštićenog djeteta. Smatra se da djeca koja odrastaju u nepotpunim porodicama imaju niži stepen sigurnosti i samopoštovanja, u poređenju sa djecom koja potiču iz potpunih porodica (Ilić, 2010). Takođe, u literaturi nalazimo da djeca iz nepotpunih porodica imaju znatno slabiji školski uspjeh, u odnosu na djecu iz potpunih porodica (Ilić, 2010).

U integrisanoj porodici članovi su međusobno povezani, razmjenjuju svoje ideje, a sa djecom se uspostavlja topao emocionalni odnos. Djeca iz ovih porodica imaju bolje razvijene socijalne interakcije, u odnosu na djecu koja potiču iz dezintegrisanih porodica (Grandić, 2004).

Na bazi svega navedenog, smatramo da različiti vaspitni uticaji od strane porodice stvaraju ponekad teškoće mladim ljudima u procesima njihove komunikacije sa drugim ljudima, otežavaju im procese socijalizacije i stvaralačko uključivanje u društvene odnose. Te teškoće nosi sa sobom malograđanska i donekle patrijahalna porodica.

1.1.3. Karakteristike tradicionalne porodice

U tradicionalnoj porodici otac teži da zadrži vlast, nastoji da obezbijedi poslušnost žene i djece. Ova porodica je dosta zatvorena i relativno udaljena od društvenog javnog života i odnosa. Istina, jedan od razloga za to je što ona na ovaj način obezbjeđuje ispunjavanje svojih bioloških i drugih funkcija, održava svoju tradiciju i vezuje svoje članove za tu tradiciju.

Za tradicionalnu porodicu je karakteristično što pokazuje otpor prema uvođenju bilo kojih inovacija u proces vaspitanja djece. U ovoj porodici su dominantni već ustaljeni obrasci vaspitanja, koji se prenose sa generacije na generaciju (Grandić, 2004).

Smatra se da u tradicionalnoj porodici ponekad dolazi do izražaja nerazumijevanje potreba djece, nedovoljno uvažavanje njihove ličnosti i primjena fizičke kazne, kao jednog od značajnih vaspitnih sredstava. Ovdje često dolazi do nesporazuma između oca i majke u postupcima prema djeci, jer majka pretenduje da bude blaža u vaspitnim postupcima koje preduzima, a otac strožiji. Kada je riječ o autoritetu, treba istaći da roditelji od djece zahtijevaju pokornost, poslušnost, apostrofiranjem sebe i svog ponašanja (Ćatić, 2005).

Uvidom u stručnu i naučnu literaturu koja se bavi porodicom, dolazimo do saznanja da u tradicionalnoj porodici ključnu ulogu ima otac, dok mu se ostali članovi porodice povinuju. Mišljenje majke se ne uzima u obzir. Njena primarna uloga je da vodi računa o djeci i da izvršava poslove vezane za kuću.

Jedna od karakteristika tradicionalne porodice je da djeca nemaju pravo na svoje mišljenje. Ipak, treba istaći da pol djeteta igra značajnu ulogu. Recimo, ako se u porodici rodi dječak, šanse za dobijanje očinske naklonosti se intenzivno povećavaju.

Jedna od važnih karakteristika tradicionalne porodice predstavlja velika plodnost žene, te vrlo često neplansko rađanje djece. Žene obično rade na imanju, brinu o djeci, domaćinstvu, dok je otac taj koji materijalno obezbjeđuje porodicu (Ćatić, 2005).

1.1.4. Karakteristike savremene porodice

Porodica je dio društvenih promjena i kao takva se mijenja i transformiše u korak sa savremenim trendovima društva. Ona mora se suočiti sa društvenim promjenama, koje se dešavaju svim sferama života (Novović i Mićanović, 2019).

Zasnivanje bračne zajednice vrši se isključivo na temelju uzajamne ljubavi, naklonosti, želje, poštovanja, sa težnjom da se na najbolji mogući način odgovori na potrebe djeteta. Bitne karakteristike savremene porodice su da poznaje ciljeve, zadatke, principe vaspitanja, obezbijedi uslove da se dijete razvija prema svojim interesovanjima, snagama i sposobnostima.

Odnosi u porodici zasnivaju se pretežno na bazi uzajamnog poštovanja, pomaganja i ljubavi. Vaspitne mjere imaju uglavnom demografska obilježja, roditelji pretežno vode brigu o svojoj djeci, pokazuju razumijevanje u postupcima prema njima, odmjereni su u zahtjevima, nastoje da djeci daju pozitivan primjer svojim radom i ponašanjem.

Cilj savremene porodice jeste vaspitanje slobodne i inicijativne ličnosti. Ova porodica teži da:

- sasluša mišljenje, ideje i stavove djeteta,
- kreira balans između potreba djeteta i roditelja,
- stvara mogućnosti da djeca razvijaju povjerenje u sebe, vlastite snage i sposobnosti, što sve povratno utiče na razvoj sigurnosti i samopoštovanja (Ilić, 2010).

Značajna karakteristika savremene porodice je da se njeguje topla atmosfera sa čvrstim emocionalnim odnosima između roditelja i djece. Polazi se od pretpostavke da je u ranom djetinjstvu djetetu potrebno pružiti emocionalnu toplinu, podršku, kako bi se kod djeteta razvile društveno poželjne osobine.

U savremenoj porodici roditelji uvažavaju dječje potrebe, želje i interesovanja. Sa djecom se dogovaraju, razmatraju dječje ideje i slijede njihova interesovanja. Da bi dijete izraslo u osobu koja će biti inicijativna, samostalna, spremna na životne izazove, osoba koja ima visok stepen samopouzdanja, onda mu treba još od najranijeg djetinjstva dati mogućnost da bira. Ipak, u svemu treba imati granice. Ne bi valjalo ni sve prepustiti djetetu. Sa njim samo treba komunicirati i poštovati ono što nosi u sebi.

1.1.5. Rodna socijalizacija kao dio porodičnih praksi

Svaka kultura svojim pripadnicima dodjeljuje određene uloge i standardizovane obrasce ponašanja koji im omogućavaju da organizuju svoje živote na dosledan i predvidljiv način. U normativnom poretku, kulture i društva propisuju normativno ponašanje uloga i olakšavaju interakciju pojedinaca (Lindsei, 2010). Često čujemo da se u mnogim kulturama muškost

upoređuje sa nezavisnošću, dok se za žene smatra da su emocionalne, osjetljive, empatične, brižne i dr. (Ridgevai & Balkvell, 1997).

Roditelji se tokom rodne socijalizacije različito odnose prema svojoj djeci i zadaju im različite zadatke koji smatraju odgovarajućim njihovom polu (Lindsei, 2010). U tom kontekstu, roditelji slijede već definisane pojmove – stereotipe koji su stalni i sveprisutni u svakom društvu. U porodičnom kontekstu, aktivnosti su podijeljene između muškaraca i žena na osnovu njihovog pola, gdje bi muškarci trebalo da se bave aktivnostima na otvorenom kao što su poljoprivreda, posao, kupovina i druge koje imaju muške ili energetske karakteristike, dok se pretpostavlja da se žene bave kućnim poslovima kao što su kuvanje, pranje i briga o djeci (Lindsei, 2010).

Ovakva podjela rada u porodici stvara dihotomiju i promoviše rodne stereotipe koji igraju svoju ulogu u formiranju rodni uloga. Dakle, muškarci rade van kuće, žene obično obavljaju poslove domaćice, što je tipično za tradicionalne porodice. Percipirano je da žene i muškarci izvršavaju različite poslove (Gleitman et al., 2000). Pored toga, u domaćoj sferi, roditelji takođe zadaju različite zadatke dječacima i djevojčicama na osnovu karakteristika vezanih za svaki pol. Pomenuta segregacija rodno vezanih zadataka stvara svijest kod pojedinaca, pri čemu oni dolaze do saznanja da su određeni zadaci ograničeni na muškarce i da su poznati kao muški zadaci, a drugi na ženske koji se nazivaju ženskim zadacima (Dittman et al., 2022).

Evidentno je porodično okruženje oblikuje ličnost članova i orijentiše ih na određeno rodno ponašanje (Gleitman et al., 2000). U okviru ovog mehanizma većinu odluka kao što su brak, posao, ekonomija i tako dalje, donosi dominantni muški segment u porodici. To dalje ograničava uloge i muškaraca i žena u različitim sferama života kao što su obrazovanje, poslovi ili druge odluke.

1.1.6. Porodično vaspitanje i vaspitni stil roditelja

Roditelji, odnosno staratelji se razlikuju po mnogim karakteristikama, kao što su temperament, stepen obrazovanja, iskustva iz ranog djetinjstva, stavovi prema značaju vaspitanja i obrazovanja, te po stilovima roditeljstva (Ilić, 2010).

U stručnoj literaturi, nalazimo četiri vaspitna stila roditelja, i to:

- autoritativni,

- permissivni,
- autoritarni i
- nezainteresovani (Ilić, 2010).

Autoritativni stil vaspitanja bazira se na ispoljavanju ljubavi, nježnosti i pažnje u odnosu prema djeci. Djeci se postavljaju jasne granice, a roditelji ispoljavaju dosljednost u sprovođenju vaspitnih postupaka (Vasta i saradnici, 1998). Djetetu je jasno šta se tačno od njega očekuje. Roditelji sa djecom imaju kontinuiranu komunikaciju, koja je bazirana na razgovorima o dječjim interesovanjima, eventualnim poteškoćama sa kojima se dijete susrijeće i dr. (Berk, 2015). Djetetu je data autonomija, odnosno mogućnost da odlučuje u skladu sa svojim mogućnostima (Berk, 2015).

Demokratski, odnosno autoritativni vaspitni stil ima pozitivne efekte na socio-emocionalni, intelektualni, govorno-jezički i sveukupni razvoj djeteta. Roditelji koji su autoritativni stvaraju raznovrsne situacije, u kojima djeca imaju mogućnost da istražuju svijet oko sebe, eksperimentišu, te rješavanju problemske situacije kroz proces igre. Djeca se podržavaju u akcijama, aktivnostima, podsticana su od strane roditelja, što sve ima pozitivan uticaj na razvijanje dječjeg samopouzdanja i sigurnosti u sebe.

Permisivni stil vaspitanja karakteriše kombinacija ljubavi, topline, s jedne i izuzetno slabe kontrole, s druge strane. Roditelji koji upražnjavaju permisivni stil vaspitanja ne postavljaju djeci velike zahtjeve, drugim riječima, dijete nema puno mogućnosti da razvija svoju inicijativu. Djeci se ispunjavaju sve želje, jer se smatra da je to način na koji se ljubav i naklonost prema djetetu, mogu najbolje pokazati (Berk, 2015).

Smatramo da roditelji koji primjenjuju permisivni vaspitni stil ne daju djeci dovoljno mogućnosti da budu samostalna, inicijativna i sposobna da donose odluke u skladu sa svojim sposobnostima. Dakle, ukoliko roditelj udovoljava svim dječjim zahtjevima, a ne podstiče ga da samostalno dođe do određenog cilja, dijete neće razviti samostalost, inicijativnost i sigurnost u sebe.

Autoritaran stil vaspitanja odlikuje se pretjeranom strogošću, prezahtjevnim očekivanjima od djece, nedostatkom podrške i podsticaja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Dakle, od djeteta se očekuje da ispuni nešto što nije u skladu sa njegovim psihofizičkim razvojem. Česte su i kazne i kritike zbog neispunjavanja zadataka, koji su često, iznad

sposobnosti djeteta. Roditelji koji preferiraju autoritaran vaspitni stil ne uvažavaju mišljenje djeteta, već traže od djeteta da se striktno pridržava onoga što mu se kaže.

Autoritarni vaspitni stil možemo dovesti u vezu sa patrijahalnom porodicom. Ovaj stil vaspitanja bazira se na razvijanju poslušnosti djece. Od djeteta se očekuje da, bez pogovora, radio no što mu se kaže. Roditelji ne uvažavaju ličnost djeteta, ne razmišljaju o dječjim razvojnim potrebama, jer je primarni cilj razvijanje poslušnosti.

Stroga disciplina u porodici može izazvati osjećanje nesigurnosti i nepovjerenja u svoje vlastite snage, a opšta atmosfera u porodici može usloviti agresivan i neprijateljski stav prema društvu. Djeca koja nijesu sigurna da se roditelji o njima brinu i koja nijesu dovoljno sigurna da ih roditelji vole, vjerovatno će razviti društveno nepovoljne osobine. Dakle, u odnosima roditelji-djeca nijesu toliko značajni pojedini postupci, koliko opšta atmosfera koja vlada u porodici (sigurnost, povjerenje, ljubav). Veoma je značajno kakav je stav roditelja prema djeci u periodu intenzivnog fizičkog i psihičkog razvoja, u vremenu kada se vrši emancipacija mladog čovjeka i u vremenu kada on stabilizuje svoje stavove, poglede i uvjerenja. Posebno je značajno hoće li se stavovi i pogledi na život mladih, koji su se stekli u porodici, sukobljavati sa onim što je opšteprihvaćeno u društvenim odnosima sredine u kojoj se nalaze.

Četvrti stil vaspitanja je nezainteresovani. Roditelji su previse zauzeti poslom, ne provode dovoljno vremena sa djecom. U porodici ne vlada emocionalna toplina, koja je značajna za razvoj djeteta. Djetetu se ne postavljaju granice, niti postoji topao emocionalni odnos sa djetetom. Kako roditelji ne provode dovoljno vremena sa djecom, tako im često kupuju previse igračaka i slatkiša, kako bi na taj način „nadoknadili” vrijeme sa djetetom (Ilić, 2010).

1.2. Roditeljstvo

Roditeljstvo je izazvalo veliku istraživačku pažnju iz različitih naučnih disciplina. Mnogi teorijski okviri naglašavaju da roditeljstvo igra vitalnu ulogu u razvoju djeteta, što je podstaklo istraživanja koja istražuju uticaj roditeljstva na razvoj djeteta više od 75 godina. Kada proučavaju roditeljstvo, istraživači mogu da preduzmu različite strategije uzimajući u obzir roditeljske prakse, roditeljske dimenzije ili stilove roditeljstva. Roditeljske prakse se mogu definisati kao

direktno vidljiva specifična ponašanja koja roditelji primjenjuju u procesu socijalizacije djece (Darling i Steinberg 1993). Na primjer, roditeljske prakse namijenjene promovisanju akademskog postignuća pokazuju uključenost prisustvovanjem roditeljskim sastancima ili redovnim nadzorom dječjih domaćih zadataka. Druge roditeljske prakse odnose se na pozitivno potkrepljenje, disciplinu ili rješavanje problema.

Roditeljstvo je proces podrške i unapređenja fizičkog, emocionalnog, mentalnog i socijalnog razvoja djeteta. Kvalitet emocionalnih veza, podsticajna sredina za učenje, uvažavanje dječjih ideja su povezani sa kognitivnim razvojem djeteta (Mitleer, 2012). Roditeljski stilovi (autoritativno, autoritarno, permisivno i neuključeno roditeljstvo) imaju psihološki efekat na ponašanje djeteta.

Pružanje srećnog i pozitivnog okruženja za rast pokazalo se izuzetno korisnim u poboljšanju načina razmišljanja i kognitivnog uma djeteta. Jedna od primarnih uloga roditelja je da obezbijede srećno okruženje za razvoj i učenje. Odrastajući, roditelji su prozor u svijet svog deteta i njegovi prvi učitelji. Dijete svoje roditelje često vidi kao uzore ili „superheroje“ i želi da postane baš kao oni kada odrasta.

Kvalitet roditeljstva koje djeca dobijaju tokom djetinjstva i adolescencije igra glavnu ulogu u uticaju na njihovu razvojnu kompetenciju i na kraju na njihov životni tok. Odnos roditelj-dijete ima prodoran uticaj na djecu i utiče na mnoge različite oblasti razvoja, uključujući jezik i komunikaciju, i samoregulaciju, odnose između braće i sestara i vršnjaka, akademska dostignuća, mentalno i fizičko zdravlje (Sanders & Turner, 2018).

Uloga roditelja u životu njihove djece je izuzetno značajna. Oni su ti koji određuju pravac života svoje djece, kako bi ga učinili vrijednijim i uspješnijim. Roditelji pomažu svojoj djeci da se nose sa raznim manjim i većim izazovima u njihovom životu i takođe izgrade njihov moral.

Kada govorimo o značaju roditeljstva, moramo se sjetiti djela *Materinska škola*, istaknutog pedagoga Jan Amos Komenskog. Komenski nam pokazuje koliko je značajno pratiti djetetov rast i razvoj, osluškivati njegove potrebe, težnje i mogućnosti. Ono što privlači našu pažnju jeste stav Komenskog prema djetetu, koji se ogleda u poštovanju dječje ličnosti, njegovih sposobnosti. Čitanjem knjige, dolazimo do saznanja koliko je zapravo značajno vjerovati u dijete, u njegove potencijale. Samo ako vjerujemo u dijete istinski i ako kod njega razvijamo samopouzdanje, dijete će se kao ličnost razvijati na adekvatan način. Jasno nam je da prve

stavove o sebi dijete stiče u porodičnom okruženju (Komenski, 2000). Upravo to samopouzdanje koje apostrofira Komenski, možemo dovesti u vezu sa interakcijom djece sa roditeljima. Roditelji koji posvećuju dovoljno pažnje i vremena svom djetetu, koji sa njim imaju otvorene i učestale interakcije, bazirane na stvaranju povjerenja, sigurno će za posljedicu imati razvijanje samopouzdanja djeteta. Snažan i prijateljski odnos između djece i roditelja pomaže djeci u fizičkom, socijalnom i emocionalnom razvoju. Zapravo, roditelji postavljaju temelje za ličnost svoje djece.

Roditelj u ulozi osobe koja svoju djecu poučava životnim vrijednostima, podrazimijeva ponašanje upućivanja djece ciljevima koje će oni ostvarivati u svojoj budućnosti. To mogu biti usmjeravanja djece da razviju neke specijalne sposobnosti za koje je utvrđeno da djeca posjeduju predispozicije, ili to mogu biti moralne vrijednosti, usmjeravanje djece onim vrijednostima u koje sami roditelji vjeruju ili u koje žele da vjeruju njihova djeca.

1.2.1. Doživljaj roditeljstva

Roditeljstvo je faza u kojoj ćemo iskusiti mnoge stvari koje nas nijedna druga faza života ne može natjerati da doživimo. Od trenutka kada saznamo da ćemo prvi put postati roditelj, naš život više neće biti isti. Roditeljstvo nas uči mnogim stvarima u životu. Uči nas disciplini, strpljenju i kako da budemo odgovorniji. Roditeljstvo je faza u kojoj ćemo naučiti o sebi.

Doživljaj roditeljstva zavisi od više faktora, a prije svega od pola roditelja i kvaliteta braka. Na potrebu za roditeljstvom utiču biološki, socijalni i psihološki faktori (Lacković-Grgin, 2010). Po mišljenju pojedinih autora (Lacković-Grgin, 2010), postoje sljedeći motivi zbog kojih se osobe opredjeljuju za roditeljstvo. Navodimo sljedeće:

- osoba želi da ima dijete, jer na taj način ima mogućnost da pruži vlastitu ljubav, pažnju i brigu;
- osoba želi da ima dijete jer joj to predstavlja smisao života;
- osoba želi da ima dijete, jer će se osjećati vrijednijom i boljom;
- dobijanje djeteta utiče pozitivno na samopouzdanje.

Dijete u osnovi zavisi od svojih roditelja, uključujući napore da ostvari razvojne zadatke. Prepreke u ostvarivanju zadataka razvoja djeteta mogu izazvati osjećaj inferiornosti, agresivnosti i neuspjeha u socijalizaciji. Roditelji u suštini žele da njihova djeca normalno rastu i razvijaju se, ali ponekad roditelji nijesu svesni da stil roditeljstva koji koriste, kao što je autoritarno roditeljstvo, može imati negativne efekte na njihovu djecu.

1.2.2. Faze roditeljstva

Roditeljstvo počinje trudnoćom. Pošto dvoje ljudi postanu svjesni da će dobiti dijete, njihovi odnosi počinju da se mijenjaju na način da kod nekih parova to novo stanje izaziva stresove, dok je kod drugih to period njihovog ličnog rasta. Žene na početku trudnoće mogu imati izmiješane emocije, koje mogu biti izrazito negativne ili izrazito pozitivne. Žena se osjeća dobro jer je plodna, ženstvena, uzbuđena, razmišlja o srećnim momentima sa djetetom. S druge strane, žena se može osjećati zabrinuto za još nerođeno dijete (Milošević, 1998).

Često u toku ženine trudnoće dolazi do promjene odnosa između bračnih partnera, što posebno zabrivanja muškarce. Sasvim je izvjesno da muškarac može osjetiti pojačanu odgovornost za ženu i dijete. U svakodnevnom životu često čujemo da je majka djetetu najbitnija. Sa tim se slažemo, ali je prisutnost oca takođe jako važna za zdravo odrastanje. Shodno navedenom, dešava se da otac zavidi ženi na njenim sposobnostima u procesu vaspitanja djece (Milošević, 1998).

U početnoj fazi roditeljstva, očevi i majke se pripremaju za svoju ulogu. Čovjekova biologija sugerije da i majka i otac treba da budu uz svoje dijete.

Smatra se da bi prisustvo oca u fazi rađanja njihovog djeteta doprinijelo da se one same bolje osjećaju, da budu hrabrije, odlučnije, da imaju više samopouzdanja, da bi porođaj bio lakši, brži i sigurniji po nju i njeno dijete. U porodilištima nije uvedena praksa koja podrazumijeva omogućavanje uspostavljanja fizičkog kontakta između oca i novorođenčeta, kao ni između oca i majke, sve do njenog izlaska iz bolnice (Milošević, 1998).

Uvidom u stručnu i naučnu literaturu, zapažamo da ima šest faza roditeljstva, i to:

- Prva faza – roditelji oblikuju svoju ulogu prije nego što se dijete rodi, te intenzivno razmišljaju o svojoj roditeljskoj ulozi.
- Druga faza – faza traje do druge godine i zove se fazom njegovanja. Faza je značajna za razvijanje osjećaja privrženosti.
- Treća faza – traje od druge do četvrte godine. U ovoj etapi roditelji razmišljaju o postavljanju autoriteta, granica i pravila ponašanja.
- Četvrta faza – ova faza se vezuje za period osnovne škole. Počinje u predškolskoj ustanovi, dok se završava periodom adolescencije. Roditelji obično preispituju svoj vaspitni stil kada djeca krenu u prvi razred osnovne škole. Kroz samoevaluaciju, roditelji mogu postati realističniji prema sebi i svojoj djeci.
- Peta faza – ova etapa se vezuje za tinejdžerske godine. U ovom period dolazi do određenih promjena u ponašanju djece, a posebno u domenu odijevanja, ponašanja, druženja sa vršnjacima, interesovanjima i dr.
- Šesta faza – u ovoj fazi dijete napušta dom svojih roditelja. Karakteristika ove faze je činjenica da roditelje sebe procjenjuju, odnosno sagledavaju kakav odnos imaju sa djetetom i kakav su željeli.
(<https://arbetterbeginnings.com/wpcontent/uploads/Six%20Stages%20of%20Parenthood.pdf>)

Na osnovu navedenog, konstatujemo da su roditelji najvažnije osobe u životu djeteta. Djeca od rođenja uče i oslanjaju se na majke i očeve, kao i na druge staratelje koji djeluju u ulozi roditelja, da ih štite i brinu o njima (Foster, 2010). Postati roditelj je obično dobrodošao događaj, ali u nekim slučajevima životi roditelja su ispunjeni problemima i nesigurnošću u pogledu njihove sposobnosti da obezbijede fizičko, emocionalno ili ekonomsko blagostanje svog djeteta. Važnost roditelja može se vidjeti u različitim aspektima života. Roditelji imaju veliki uticaj na djecu na mnogo načina, uključujući način na koji hodaju, govore ili se ponašaju pred drugima.

1.2.3. Majčinstvo

Uvidom u literaturu, dolazimo do saznanja da je po tradicionalnom obrascu uloga majke shvaćena na način da ona treba isključivo da brine o domaćinstvu (Kušević, 2011), što ima za posljedicu da majke sebe često smatraju kompetentijim u procesu vaspitanja djece, bez obzira da li je riječ o vaspitanju dječaka ili djevojčica (Malčić i sar., 2011). Takođe, u slučaju roditelja čija djeca ne idu u vrtić, većinu djece dominantno čuvaju majke jer očevi u većoj mjeri rade van kuće. Neosporna je činjenica da vrtić kao ustanova ima snažan uticaj na ličnost djeteta. Smatra se da dijete koje ne pohađa vrtić ima određenih poteškoća vezanih za uspostavljanje rutine (EU i UNICEF, 2021; UNICEF, 2016). Kada govorimo o uspavljivanju očevi su ti koji znaju biti mnogo zanimljiviji i kreativniji u pogledu pričanja priča pred spavanje, mada to rade rijetko. Treba istaći da ima očeva koji uopšte ne participiraju u uspavljivanju djece (Đorđević, Matejević, 2021).

Majke igraju najvažniju ulogu vaspitača u ranom životu djeteta. Najvažnija uloga koju žena može da odigra je da bude majka. Majke igraju ključnu ulogu u životima svoje djece, tako što se brinu o njima, vole ih, uče ih itd. Način na koji se dijete razvija prvenstveno se pripisuje ulozi njihovih roditelja i staratelja u njihovim životima.

Majka je u ranom periodu najvažnija osobina u razvoju i vaspitanju djeteta. Ona hrani dijete, pruža tolinu, emocionalnu podršku, te shodno tome, utiče na sve razvojne domene (Ilić, 2010). Uloga majke je posebno važna u prvih nekoliko mjeseci.

Ilić (2010) majčinske funkcije dijeli na dvije grupe, i to:

1. Zaštitna – pružanje zdravstveno-higijenskih uslova i razvijanje osjećaja sigurnosti kod djeteta,
2. Razvojna funkcija podrazumijeva brigu o tjelesnom, emocionalnom i intelektualnom razvoju djeteta.

Ilić (2010) navodi sljedeće mehanizme vaspitanja majke:

- podrška – pružiti je u cilju razvijanja inicijative i samostalnosti djeteta,
- empatija – pokazivanje saosjećanja za dijete,
- identifikacija – učenje po modelu.

Kada govorimo o procesu vaspitanja, potrebno je istaći da majka ima snažnu ulogu u zdravsteno-fizičkom razvoju, intelektualnom razvoju, moralnom razvoju, socio-emocionalnom razvoju, odnosno razvoju djetetove ličnosti u cjelini.

1.2.4. Očinstvo

Sami pojam “dobro dijete” tj. dječak ili djevojčica poistovjećuje se sa pojmom “dobar roditelj” tj. majka ili otac. Smatra se da očevi više primjenjuju represivne mjere za dječake, u odnosu na djevojčice. U situacijama kada se dijete kažnjava od strane oca, majka je ta koja pruža utjehu i ispoljava nježnost u odnosu sa djetetom (Ćeriman, 2019). Pojedini autori (Kadrić i Fetić) smatraju da je značajan uticaj oca u ranom razvojnem periodu, te da odvajanje djeteta od oca, može, takođe, imati negativan uticaj na dijete.

Smatra se da emotivna veza oca i djeteta formira se još u prvim danima po rođenju. Posebno su se markantnim pokazala rana iskustva emotivne promjene, dostupnosti oca, kao i stavovi prema ocu kao roditelju (Mihic, 2010; Mihic, 2012).

Mnoga istraživanja koja se bave ispitivanjem vaspitnih stavova, sprovedena su sa ciljem da se dođe do podataka da li su roditelji uključeni i da li pridaju dovoljan značaj potrebama za učešće u odgajanje svoje djece. Očevi smatraju sebe autoritetom, a majke su često popustljive prema djeci. Ipak, dešava se da majke više, u odnosu na očeve, primjenjuju represivne mjere (Isaković, 2017).

Otac, kao značajna figura u životu djeteta, pruža ljubav, razumijevanje, podršku, što sve ima pozitivne efekte na razvoj djeteta, njegovo školsko postignuće i dr. Dakle, značaj oca nije da samo materijalno obezbjeđuje porodicu, već i da kreira toplu emocionalnu atmosferu, baziranu na kvalitetnoj i kontinuiranoj komunikaciji.

Kada su očevi uključeni u živote svoje djece, posebno u njihovo obrazovanje, djeca uče više, imaju bolje rezultate u školi i bolje su socijalno prilagođena. Istraživanja pokazuju da kada su očevi angažovani u obrazovanju djece, ocjene učenika i rezultati testova se poboljšavaju, a učenici su više uključeni u školske aktivnosti (Ilić, 2010). Nasuprot tome, kada očevi nijesu angažovani, dva puta je veća vjerovatnoća da će djeca ponovit i razred ili napustiti školu.

1.2.5. Savremeno roditeljstvo

Savremeni roditelji imaju profesionalne i zdravstvene prioritete, porodične obaveze i svakodnevne zahtjeve za potrebe djece, partnera i/ili drugih članova porodice. U kontekstu savremenih okolnosti koje indukuju promjene u porodičnom funkcionisanju „unutra i „napolju”, pominjemo i nezaobilazne procese emancipacije i profesionalizacije žene, pluralizacije njenih uloga, odgovornosti i obaveza, kao važne pretpostavke izmijenjenog odnosa prema djeci i njihovom odgajanju (Novović i Mićanović, 2019).

Savremeni roditelji žive užurbano i sadržajno, što znači da, dok teže da budu najbolji roditelji svojoj djeci, istovremeno postoji i stotinu drugih zahtjeva za njihovim vremenom, energijom i pažnjom. Kao što je vjekovima bila praksa da su muškarci zarađivali, a žene ostajale kod kuće da odgajaju djecu ili su barem napravile dugu pauzu u karijeri da bi to uradile, to više nije održiva opcija za mnoge savremene roditelje.

Alternativne porodične strukture poput onih sa samohranim roditeljem ili u kojima je majka primarni hranitelj, a otac ostaje kod kuće radi njege, postaju prihvatljivije i više norma ako se djeca odgajaju u ovakvoj vrsti različitosti umjesto konvencionalnih rodni uloga u porodici.

Savremeno roditeljstvo se analizira i problematizuje u vezi sa specifičnostima savremenih izazova sa kojima se suočavaju mladi roditelji. Ovi trendovi obuhvataju sljedeće: nestanak razumljivih modela vaspitanja djece u porodici kojima su roditelji učili kada su i sami bili djeca, eksploziju broja načina na koje se djeca mogu vaspitati. Svi ovi faktori su simptomi opadanja „prirodnog” roditeljstva i njegove zamjene skupom svjesno planiranih strategija (Polivanova, 2018).

Savremeni roditelji su fleksibilni, prilagodljivi roditelji, a ne kao ljudi koji će bespogovorno sprovoditi tuđe ideje. Preispitivanje onoga što je „moderno“ i „tradicionalno“ omogućilo im je da roditeljstvo shvate kao ličnu stvar, a ne kao nešto što bi profesionalci ili rođaci trebalo da diktiraju.

1.2.6. Kažnjavanje i nagrađivanje djece

Pozitivna disciplina je bazirana na uvažavanju dječje ličnosti, a ne primjeni represivnih mjera, koje ponižavaju dijete (Lovrinčević, 2009). Djecu treba usmjeravati, podučavati ljubavlju, pažnjom, nježnošću. Ne možemo djecu prisiljavati na poslušnosti, jer to nije put koji vodi ka razvoju inicijativne i samostalne ličnosti (Lovrinčević, 2009).

Kao i kod svih drugih intervencija koje imaju za cilj da ukažu na neprihvatljivo ponašanje, dijete uvek treba da zna da ga roditelj voli i podržava. Povjerenje između roditelja i djeteta treba održavati i stalno graditi.

Jedan od istaknutih pedagoških klasika Džon Lok, smatra da posebnu pažnju u ranom djetinjstvu treba posvetiti vaspitanju discipline (Žlebnik, 1967). Nadalje, Lok se žestoko protivi tjelesnom kažnjavanju djece, smatrajući da batina ima trajni negativan uticaj na dijete (Žlebnik, 1967).

Vrlo česta tema koja se pominje u stručnoj i naučnoj literaturi jeste kažnjavanje djece. U pojedinim istraživanjima (Najdanović-Tomović, 1996; Ćorović, 2012; Stevanović, Srna, 2010; Michels i sar., 2010) se dolazi se do saznanja da je batina često primjenjivano vaspitno sredstvo u kontekstu disciplinovanja djece ranog uzrasta. Roditelji često primjenjuju disciplinske tehnike (udaranje) koje ne smatramo društveno poželjnim.

U literaturi se naglašava da autoritaran vaspitni stil oba roditelja ima za posljedicu nedovoljno uvažavanje mišljenja djeteta. S druge strane, roditelji koji praktikuju autoritativni vaspitni stil, razvije kod djeteta poželjne osobine, kao što su odgovornost, dosljednost, upornost i slično (Vuković, 2015).

Istraživanja su pokazala i veoma značajne razlike u stavovima roditelja prema fizičkoj aktivnosti djece. Fizička aktivnost ima snažan uticaj na ukupan antropološki status djeteta. Ona utiče na razvoj svih motoričkih sposobnosti i podjednako je važna za dječake i djevojčice. Primjetno je da roditelji dječaka više akcentuju fizičku aktivnost, u odnosu na roditelje djevojčica (Đorđić, 2006). Primjena fizičkih aktivnosti u ranom djetinjstvu ima uticaj na formiranje pozitivnih životnih stilova kod djece (Iveković, 2017).

Postaje nam jasna činjenica da je fizičko kažnjavanje djece bilo veoma zastupljena praksa prije dvije ili tri decenije. Ipak, praksa je počela da se mijenja uslijed rezultata sve većeg broja istraživanja, koja su došla do podataka da je fizičko kažnjavanje djece u korelaciji sa agresivnim ponašanjem. (Straus, 1991).

U stručnoj literaturi se navodi da efekat kažnjavanja djece zavisi od više faktora: od onoga ko kažnjava dijete, od onoga zbog čega se kažnjava, od toga u kom vremenu se dijete kažnjava (odmah poslije „neprimjerenog“ ponašanja ili drugog dana) (Milošević, 1998).

Sistem nagrađivanja je pristup disciplini i modifikaciji ponašanja koji roditelji ponekad koriste da natjeraju svoju djecu da zamijene negativna ponašanja pozitivnim. Umjesto da disciplinuju dijete za loše ponašanje, oni ga nagrađuju za pozitivno ponašanje. Djeca uče da mijenjaju svoje ponašanje i donose bolje odluke kroz pozitivno pojačanje. Na kraju krajeva, kada dijete dobije pozitivne povratne informacije, ohrabrenje i nagradu za dobar izbor, ono prirodno ponovo teži ka tim ponašanjima umjesto negativnom ponašanju (Kamenov, 1997).

2. METODOLOŠKE OSNOVE

2.1. Problem i predmet istraživanja

Problem istraživanja jesu pol, vaspitne vrijednosti i ciljevi, obrazovni nivo i godine roditelja.

Predmet našeg istraživanja je ispitivanje razlika u stavovima o vaspitanju djevojčica i dječaka između očeva i majki u Crnoj Gori. Nastojali smo da utvrdimo da li postoje razlike u stavovima o vaspitanju djevojčica i dječaka između očeva i majki i u kojim aspektima su razlike najdominantnije (u domenu disciplinskih postupaka, fizičke kazne, ciljeva vaspitanja i sl.) kao i koje su najčešće vaspitne prakse majki i očeva i u čemu se one razlikuju.

2.2. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj istraživanja glasi: Ispitati da li postoje i kakve su razlike u stavovima o vaspitanja djevojčica i dječaka između očeva i majki u Crnoj Gori.

Polazeći od definisanog cilja istraživanja formulisali smo i istraživačke zadatke putem kojih ćemo ostvariti postavljeni cilj istraživanja:

- Utvrditi razlike u ključnim vaspitnim vrijednostima i ciljevima koje roditelji otkrivaju u samoiskazima za svoje muško odnosno žensko dijete (koji je njihov cilj u vaspitanju muškog a koji u vaspitanju ženskog djeteta);
- Utvrditi ključne razlike u vaspitnoj filozofiji za dječake i djevojčice između očeva i majki (na kontinuumu od „modernih“ ka „tradicionalnim“);
- Utvrditi koje su najčešće strategija vaspitavanja muškog odnosno ženskog djeteta i da li postoji razlika među njima;
- Utvrditi na koji način pol djeteta utiče na stavove roditelja prema fizičkoj kazni djece; na očekivanje poslušnosti od djece; na očekivanje odgovornosti od djece; na striktnost u postavljanju pravila i granica ponašanja za muško odnosno žensko dijete; na strategije podrške ka muškom odnosno ženskom djetetu;

- Utvrditi da li i na koji način neke nezavisne varijable koje se tiču roditelja utiču na razlike u stavovima o vaspitanju muške i ženske djece (obrazovni nivo, godine);
- Utvrditi da li su u samoiskazima o vaspitnim stavovima roditelja prisutne razlike koje bi mogle biti rezultat patrijarhalne kulture u kojoj živimo.

2.3. Naučno-istraživačke hipoteze

Imajući u vidu prethodno utvrđeni cilj i zadatke istraživanja, kao i rezultate do kojih se došlo u domenu srodnih istraživanja, pošli smo od sljedeće ključne hipoteze:

Postoje razlike između roditelja u stavovima o vaspitanju muške i ženske djece u Crnoj Gori.

Posebne (pomoćne) istraživačke hipoteze:

- Pretpostavlja se da postoje razlike u ključnim vaspitnim vrijednostima i ciljevima koje roditelji otkrivaju u samoiskazima za svoje muško odnosno žensko dijete (koji je njihov cilj u vaspitanju muškog a koji u vaspitanju ženskog djeteta);
- Pretpostavlja se da postoje razlike u vaspitnoj filozofiji za dječake i djevojčice između očeva i majki (na kontinuumu od „modernih“ ka „tradicionalnim“);
- Pretpostavlja se da postoje razlike u izboru najčešćih strategija vaspitavanja muškog odnosno ženskog djeteta;
- Pretpostavlja se da pol djeteta utiče na stavove roditelja prema fizičkoj kazni djece; na očekivanje poslušnosti od djece; na očekivanje odgovornosti od djece; na striktnost u postavljanju pravila i granica ponašanja za muško odnosno žensko dijete; na strategije podrške ka muškom odnosno ženskom djetetu;
- Pretpostavlja se da neke varijable utiču na razlike u stavovima o vaspitanju muške i ženske djece (obrazovni nivo, godine roditelja);

Pretpostavlja se da patrijarhalna kultura utiče na razlike u vaspitnim stavovima roditelja u odnosu na mušku/ žensku djecu.

2.4. Naučno – istraživačke varijable

U odnosu na naše istraživanje, postavili smo nezavisne i zavisnu varijablu.

Nezavisna varijabla

Pol roditelja

Obrazovni nivo

Godine starosti

Zavisna varijabla

Vaspitanje djece predškolskog uzrasta.

2.5. Karakter i značaj istraživanja

Naše istraživanje pripada u grupu operativnih istraživanja. Prema vremenskoj usmjerenosti, ovo istraživanje spada u transversalno. Naučni doprinos ovog istraživanja ogleda se u tome da sličnih istraživanja u Crnoj Gori nije bilo, izuzimajući istraživanje javnog mnjenja koje je sproveo IPSOS u okviru inicijative „EU i UNICEF za rani razvoj djeteta u Crnoj Gori” 2020-2023, koje se jednim dijelom tiče ove teme a obuhvatilo je roditelje djece predškolskog uzrasta. Mišljenja smo da su vaspitni stavovi očeva i majki sa jedne strane odraz patrijarhalne kulture, dok sa druge strane veliki uticaj na roditelje mogu imati i savremene polemike o rodnoj ravnopravnosti koje se velikim dijelom odnose i na pitanje vaspitanja djevojčica i dječaka. Naročito s obzirom na savremeni trenutak i javnu i naučnu raspravu o rodnoj ravnopravnosti, mislimo da naše istraživanje može doprinijeti pružanjem uvida u stvarne razlike u rodnim pedagogijama crnogorskih roditelja. U tome vidimo i ključni doprinos našeg rada.

2.6. Metodološke paradigme – pristupi

U ovom istraživanju koristićemo tri naučno-istraživačka pristupa:

- racionalno-deduktivni,
- empirijsko-induktivni,
- matematičko-statistički.

Prvi pristup dominira kod teorijskog utemeljenja problema istraživanja, definisanja pojmova, analiziranja stvarnosti i na osnovu toga izvođenja valjanih zaključaka. Dok drugi pristup dominira prilikom neposredne primjene instrumenta, u fazi prikupljanja podataka, praćenja, posmatranja, analiziranja. Prilikom obrade i interpretacije dobijenih podataka koristićemo matematičko-statistički pristup, dok će se u fazi izvođenja zaključaka, sva tri pristupa smjenjivati i nadopunjavati.

2.7. Populacija i uzorak istraživanja

Istraživanje smo realizovali na uzorku od 100 roditelja, i to 50 očeva i 50 majki djece predškolskog uzrasta. Struktura uzorka je prikazana u tabeli 1.

Tabela 1: Struktura istraživačkog uzorka

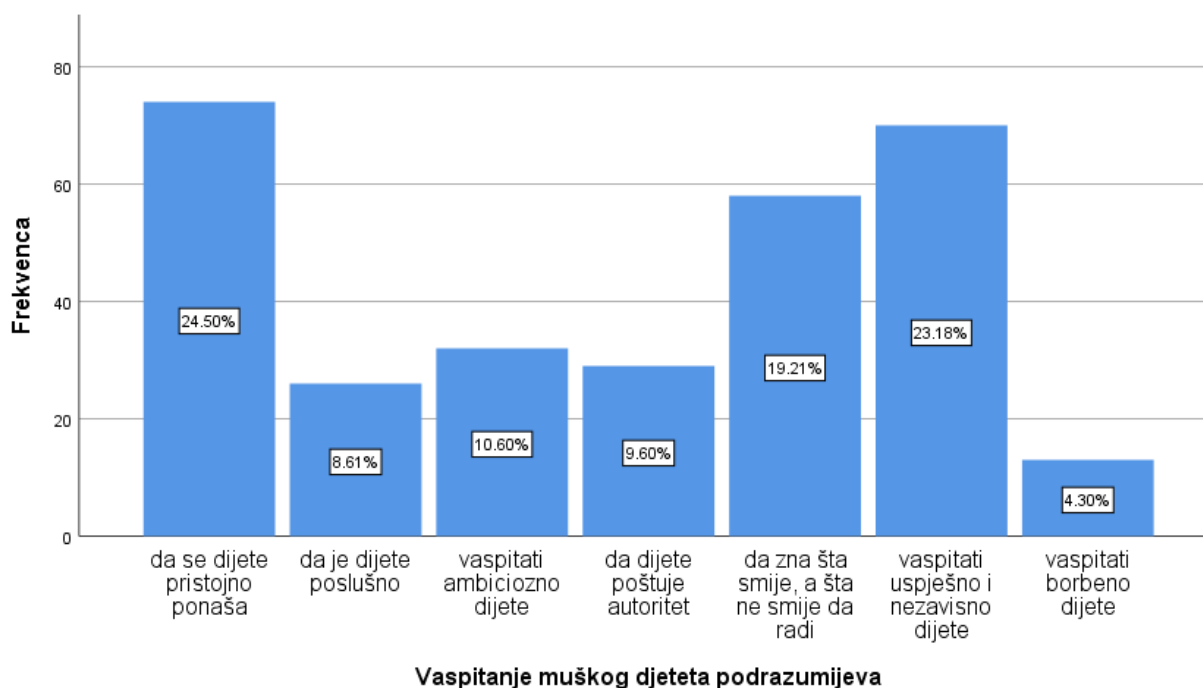
Opština	Broj majki	Broj očeva
Nikšić	19	17
Podgorica	31	33
Ukupno	50	50

2.8. Naučno – istraživačke metode, tehnike i instrumenti

Naše istraživanje će se baviti ispitivanjem razlika u stavovima o vaspitanju djevojčica i dječaka između očeva i majki. Shodno tome, odlučili smo se za kvantitativni metodološki pristup. U istraživanju smo koristili metodu teorijske analize, i tehniku analize sadržaja, u dijelu teorijskog utemeljenja našeg rada. Osim toga, koristili i servej metodu, sa tehnikom anketiranja. Osnovni instrument našeg istraživanja je anketni upitnik koji smo konstruisali za naše istraživanje, na bazi dostupnih teorijskih i empirijskih saznanja. Pitanja u upitniku su kategorisana u nekoliko segmenata (na primjer: vaspitna filozofija i vaspitne vrijednosti roditelja; vaspitne strategije roditelja i sl.), formulisana sa ciljem da se dobiju podaci na osnovu kojih smo naše istraživačke hipoteze da provjerili.

3. PRIKAZ REZULTATA I DISKUSIJA O DOBIJENIM REZULTATIMA

1. H1: Pretpostavlja se da postoje razlike u ključnim vaspitnim vrijednostima i ciljevima koje roditelji otkrivaju u samoiskazima za svoje muško odnosno žensko dijete (koji je njihov cilj u vaspitanju muškog a koji u vaspitanju ženskog djeteta);

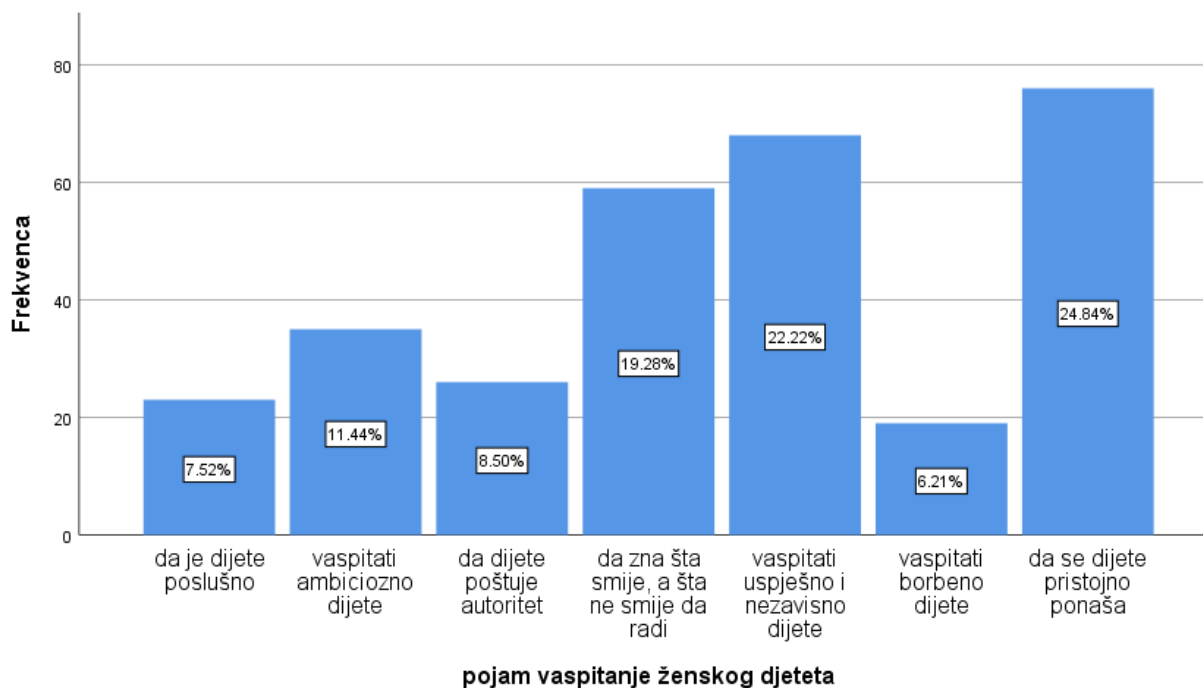

Na osnovu dobijenih rezultata, može se tvrditi da je roditeljima najvažnije da muško dijete bude uspješno i nezavisno, te da se pristojno ponaša. Značajan procenat ispitanika smatra da je važno da dijete zna šta smije, a šta ne smije da radi. Relativno mali procenat ispitanika ističe da je najvažnije da dijete bude poslušno.

\$Pitanje1 Frequencies

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
\$Pitanje1 ^a	da se dijete pristojno ponaša	74	24.5%	74.0%
	da je dijete poslušno	26	8.6%	26.0%
	vaspitati ambiciozno dijete	32	10.6%	32.0%
	da dijete poštuje autoritet	29	9.6%	29.0%
	da zna šta smije, a šta ne smije da radi	58	19.2%	58.0%
	vaspitati uspješno i nezavisno dijete	70	23.2%	70.0%
	vaspitati borbeno dijete	13	4.3%	13.0%
Total		302	100.0%	302.0%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Po mišljenju naših ispitanika, za djevojčice je najvažnije da se pristojno ponašaju i budu nezavisne. Ako uporedimo pojam vaspitanja ženskog i muškog djeteta, dolazimo do saznanja da roditelji na sličan način doživljavaju vaspitanje djevojčica i dječaka.

\$Pitanje2 Frequencies

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
\$Pitanje2 ^a	da se dijete pristojno ponaša	76	24.8%	76.0%
	da je dijete poslušno	23	7.5%	23.0%
	vaspitati ambiciozno dijete	35	11.4%	35.0%
	da dijete poštuje autoritet	26	8.5%	26.0%
	da zna šta smije, a šta ne smije da radi	59	19.3%	59.0%
	vaspitati uspješno i nezavisno dijete	68	22.2%	68.0%
	vaspitati borbeno dijete	19	6.2%	19.0%
	Total	306	100.0%	306.0%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Analiza višestrukih odgovora i višestruka dihotomna analiza se veoma često koriste u analizi podataka koji se dobijaju iz upitnika ili u toku anketnih istraživanja. Na osnovu prethodnih tabela može se zaključiti da su roditelji najčešće vaspitavaju muško i žensko dijete da se pristojno ponaša, tj. 24.5% odnosno 24.8% od ukupnog broja odgovora navelo je taj cilj.

\$Pitanje5 Frequencies

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
\$Pitanje5 ^a	da bude zdrav	82	18.9%	82.0%
	da bude srećan	84	19.4%	84.0%
	da bude poslušan	19	4.4%	19.0%
	da pomaže drugima	65	15.0%	65.0%
	da se dobro oženi	5	1.2%	5.0%
	da se obrazuje	67	15.4%	67.0%
	da bude samostalan kad odraste	80	18.4%	80.0%
	da bude uspješan u karijeri	29	6.7%	29.0%
	da bude bogat	3	0.7%	3.0%

Total	434	100.0%	434.0%
-------	-----	--------	--------

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

\$Pitanje6 Frequencies

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
\$Pitanje6 ^a	da bude zdrava	86	19.2%	86.0%
	da bude srećana	88	19.7%	88.0%
	da bude poslušana	16	3.6%	16.0%
	da pomaže drugima	64	14.3%	64.0%
	da se dobro uda	6	1.3%	6.0%
	da se obrazuje	77	17.2%	77.0%
	da bude samostalna kad odraste	71	15.9%	71.0%
	da bude uspješna u karijeri	35	7.8%	35.0%
	da bude bogata	4	0.9%	4.0%
	Total	447	100.0%	447.0%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Kao ključni cilj u vaspitanju dječaka i djevojčica izdvaja se da budu zdravi, tj. 18.9% I 19.2% od ukupnog broja odgovora za dječake odnosno djevojčice, respektivno.

2. H1: Pretpostavlja se da postoje razlike u vaspitnoj filozofiji za dječake i djevojčice između očeva i majki (na kontinuumu od „modernih“ ka „tradicionalnim“);

Koristimo hi kvadrat test nezavisnosti koji se primjenjuje za analizu odnosa između dvije kategorijske promjenljive.

Pitanje7 * Pol Crosstabulation

			Pol		Total
			Muški	Ženski	
Pitanje7	tradicionalnim vaspitnim vrijednostima	Count	9	4	13
		Expected Count	6.5	6.5	13.0
		% within Pitanje7	69.2%	30.8%	100.0%
		% within Pol	18.0%	8.0%	13.0%
		% of Total	9.0%	4.0%	13.0%
	modernim vaspitnim vrijednostima	Count	5	1	6
		Expected Count	3.0	3.0	6.0
		% within Pitanje7	83.3%	16.7%	100.0%
		% within Pol	10.0%	2.0%	6.0%
		% of Total	5.0%	1.0%	6.0%
	u skladu sa sopstvenim vaspitnim vrijednostima	Count	36	45	81
		Expected Count	40.5	40.5	81.0
		% within Pitanje7	44.4%	55.6%	100.0%
		% within Pol	72.0%	90.0%	81.0%
		% of Total	36.0%	45.0%	81.0%
Total	Count		50	50	100
	Expected Count		50.0	50.0	100.0
	% within Pitanje7		50.0%	50.0%	100.0%
	% within Pol		100.0%	100.0%	100.0%
	% of Total		50.0%	50.0%	100.0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	5.590	2	.061
Likelihood Ratio	5.887	2	.053
Linear-by-Linear Association	4.063	1	.044
N of Valid Cases	100		

Pirsonova statistika ima vrijednost 5.590, sa pridruženim nivoom značajnosti od 0.061> 0.05, pa nemamo razloga za odbacivanjem nulte hipoteze, tj. ne postoji statistički značajna razlika u vaspitnoj filozofiji za dječake između očeva i majki (na kontinuumu od „modernih“ ka „tradicionalnim“);

Pitanje8 * Pol Crosstabulation

			Pol		Total
			Muški	Ženski	
Pitanje8	tradicionalnim vaspitnim vrijednostima	Count	9	4	13
		Expected Count	6.5	6.5	13.0
		% within Pitanje8	69.2%	30.8%	100.0%
		% within Pol	18.0%	8.0%	13.0%
		% of Total	9.0%	4.0%	13.0%
	modernim vaspitnim vrijednostima	Count	6	1	7
		Expected Count	3.5	3.5	7.0
		% within Pitanje8	85.7%	14.3%	100.0%
		% within Pol	12.0%	2.0%	7.0%
		% of Total	6.0%	1.0%	7.0%
	u skladu sa sopstvenim vaspitnim vrijednostima	Count	35	45	80
		Expected Count	40.0	40.0	80.0
		% within Pitanje8	43.8%	56.3%	100.0%
		% within Pol	70.0%	90.0%	80.0%
		% of Total	35.0%	45.0%	80.0%
Total		Count	50	50	100
		Expected Count	50.0	50.0	100.0
		% within Pitanje8	50.0%	50.0%	100.0%
		% within Pol	100.0%	100.0%	100.0%
		% of Total	50.0%	50.0%	100.0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	6.745	2	.034
Likelihood Ratio	7.189	2	.027
Linear-by-Linear Association	4.630	1	.031
N of Valid Cases	100		

Pirsonova statistika ima vrijednost 6.745, sa pridruženim nivoom zacajnosti od $0.034 < 0.05$, pa je ova statistika značajna, tj. postoji razlika u vaspitnoj filozofiji za djevojčice između očeva i majki (na kontinuumu od „modernih“ ka „tradicionalnim“);

Ako se posmatraju ostvarene frekvence, može se zaključiti da majke više biraju sopstvene vrijednosti u vaspitanju djevojčica od očeva.

Istraživanjima je utvrđeno da postoje razlike u domenu vaspitanja između očeva i majki (Vuković, 2015; Malčić i sar., 2021). Smatra se da je vaspitanje djece posao majke (Malčić i sar, 2021; Isaković, 2017), što je u skladu sa kulturom u kojoj živimo (Mihić i sar, 2006; Trebješanin, 2008).

3. Pretpostavlja se da postoje razlike u izboru najčešćih strategija vaspitavanja muškog odnosno ženskog djeteta;

Za testiranje datih hipoteza koristimo hi-kvadrat test prilagodjenosti (chi-square goodness-of-fit test) jer želimo da procijenimo da li empirijska raspodela uzorka odgovara teorijskoj ili očekivanoj raspodjeli. Ovaj test se često koristi kada imamo jednu promjenljivu kategorizovanu u više kategorija i želimo da provjerimo da li se učestalosti pojavljivanja u tim kategorijama razlikuju od očekivanih.

Pitanje3

	Observed N	Expected N	Residual
Da	5	33.3	-28.3
djelimično	26	33.3	-7.3
Ne	69	33.3	35.7
Total	100		

Test Statistics

Pitanje3

Chi-Square	63.860
Df	2
Asymp. Sig.	.000

Iz gornje tabele zapažamo da je hi kvadrat vrijednost značajna ($p < 0.05$). Zbog toga, zaključujemo da postoji značajna statistička razlika u frekvencama u pitanju da li roditelji imaju različite ciljeve kada je u pitanju vaspitanje muškog odnosno ženskog djeteta.

Pitanje4

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	dječaci treba da budu borbeniji od djevojčica	2	2.0	8.0	8.0
	djevojčice treba da budu poslušnije od dječaka	2	2.0	8.0	16.0
	dječaci treba da budu fizički aktivniji od djevojčica	3	3.0	12.0	28.0
	djevojčice treba da budu urednije od dječaka	4	4.0	16.0	44.0
	dječaci treba da budu samostalniji od djevojčica	5	5.0	20.0	64.0
	djevojčice treba da budu emotivnije od dječaka	8	8.0	32.0	96.0

	dječaci treba da budu ambiciozniji od djevojčica	1	1.0	4.0	100.0
	Total	25	25.0	100.0	
Missing	System	75	75.0		
	Total	100	100.0		

Pitanje4

	Observed N	Expected N	Residual
dječaci treba da budu borbeniji od djevojčica	2	3.6	-1.6
djevojčice treba da budu poslušnije od dječaka	2	3.6	-1.6
dječaci treba da budu fizički aktivniji od djevojčica	3	3.6	-.6
djevojčice treba da budu urednije od dječaka	4	3.6	.4
dječaci treba da budu samostalniji od djevojčica	5	3.6	1.4
djevojčice treba da budu emotivnije od dječaka	8	3.6	4.4
dječaci treba da budu ambiciozniji od djevojčica	1	3.6	-2.6
Total	25		

Test Statistics

	Pitanje4
Chi-Square	9.440
Df	6
Asymp. Sig.	.150

Iz gornje tabele zapažamo da je hi kvadrat vrijednost nije značajna ($p = 0.150 > 0.05$). Zbog toga, zaključujemo da ne postoji značajna statistička razlika u frekvencama, tj. roditelji imaju približno jednako mišljenje o datim stavovima.

Pitanje9

	Observed N	Expected N	Residual
Da	49	33.3	15.7
Uglavnom	31	33.3	-2.3
Ne	20	33.3	-13.3
Total	100		

Test Statistics

Pitanje9

Chi-Square	12.860
Df	2
Asymp. Sig.	.002

Iz gornje tabele zapažamo da je hi kvadrat vrijednost znacajna ($p < 0.05$). Zbog toga, zaključujemo da postoji značajna statistička razlika u frekvencama u pitanju da li roditelji imaju različite strategije u vaspitanju/načini vaspitanja u našoj sredini kada su u pitanju dječaci u odnosu na djevojčice.

4. H1: Pretpostavlja se da pol djeteta utiče na stavove roditelja prema fizičkoj kazni djece; na očekivanje poslušnosti od djece; na očekivanje odgovornosti od djece; na striktnost u postavljanju pravila i granica ponašanja za muško odnosno žensko dijete; na strategije podrške ka muškom odnosno ženskom djetetu;

\$Pitanje10 Frequencies

Responses		Percent of Cases
N	Percent	

\$Pitanje10 ^a	saslušate ga kada govori	89	23.9%	89.0%
	uvažavate njegovo mišljenje	72	19.3%	72.0%
	dozvoljavate mu da učestvuje u važnim porodičnim odlukama	39	10.5%	39.0%
	pohvalite ga ili nagradite za lijepo ponašanje	69	18.5%	69.0%
	popustljivi ste prema njemu	10	2.7%	10.0%
	nježno komunicirate sa njim	28	7.5%	28.0%
	tražite da bude uredan (da pospremi igračke)	66	17.7%	66.0%
	Total	373	100.0%	373.0%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Na osnovu višestruke dihotomne analize, možemo zaključiti da roditelji najčešće kao strategiju biraju da saslušaju svog dječaka, tj njih 23.9% od ukupnog broja odgovora (89/373).

\$Pitanje11 Frequencies

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
\$Pitanje11 ^a	saslušate je kada govori	89	22.0%	89.0%
	uvažavate njeno mišljenje	73	18.0%	73.0%
	dozvoljavate joj da učestvuje u važnim porodičnim odlukama	33	8.1%	33.0%
	pohvalite je ili nagradite za lijepo ponašanje	74	18.3%	74.0%
	popustljivi ste prema njoj	24	5.9%	24.0%
	nježno komunicirate sa njom	46	11.4%	46.0%
	tražite da bude uredna (da pospremi igračke)	66	16.3%	66.0%
	Total	405	100.0%	405.0%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Na osnovu višestruke dihotomne analize, možemo zaključiti da roditelji najčešće kao strategiju biraju da saslušaju svoju djevojčicu, tj 22% od ukupnog broja odgovora (89/405).

Pitanje_12

	Observed N	Expected N	Residual
Da	7	33.3	-26.3
Uglavnom	12	33.3	-21.3
Ne	81	33.3	47.7
Total	100		

Test Statistics

Pitanje_12

Chi-Square	102.620
Df	2
Asymp. Sig.	.000

Nakon primjene hi kvadrat testa prilagođenosti, uočavamo da je hi kvadrat vrijednost značajna $p < 0.05$. Stoga se može zaključiti da postoji značajna statisticka razlika u frekvencama odgovora na pitanje da pol djeteta utiče na stav roditelja o primjeni fizičke kazne kao vaspitne mjere. Rezultati pokazuju da pol ne utiče.

Pitanje_13

	Observed N	Expected N	Residual
češće za dječake	11	33.3	-22.3
podjednako	32	33.3	-1.3
ne primjenjujem fizičku kaznu uopšte	57	33.3	23.7
Total	100		

Test Statistics

Pitanje_13

Chi-Square	31.820
Df	2
Asymp. Sig.	.000

Nakon primjene hi kvadrat testa prilagođenosti, uočavamo da je hi kvadrat vrijednost značajna $p < 0.05$. Stoga se može zaključiti da postoji značajna statistička razlika u frekvencama odgovora na pitanje koju fizičku kaznu roditelji primjenjuju. Na osnovu rezultata vidimo da roditelji najčešće ne primjenjuju fizičku kaznu uopšte.

\$Pitanje14 Frequencies

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
\$Pitanje14 ^a	djevojčice ne treba fizički kažnjavati jer su nježnije	61	67.8%	80.3%
	dječake možemo fizički kažnjavati jer se tako uče biti snažniji, jači	11	12.2%	14.5%
	na djevojčice treba vikati	7	7.8%	9.2%
	dječake možemo ošamariti, udariti, odgurnuti	3	3.3%	3.9%
	treba nastojati da djevojčice osjete stid ili krivicu	8	8.9%	10.5%
Total		90	100.0%	118.4%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Na osnovu višestruke dihotomne analize možemo zaključiti da roditelji najčešće imaju stav da djevojčice ne treba fizički kažnjavati jer su nježnije, tj 67.8% od ukupnog broja odgovara (61/90).

5. Pretpostavlja se da neke varijable utiču na razlike u stavovima o vaspitanju muške i ženske djece (obrazovni nivo, godine roditelja);

Provjeravamo da li postoji razlika u pojmu vaspitanja muskog djeteta između očeva i majki. Primjenjujemo hi kvadrat test nezavisnosti.

		Pol			
		Muški		Ženski	
		Count	Column N %	Count	Column N %
Po Vašem mišljenju pojam vaspitanje muškog djeteta podrazumijeva	da se dijete pristojno ponaša	39	78.0%	35	70.0%
	da je dijete poslušno	14	28.0%	12	24.0%
	vaspitati ambiciozno dijete	18	36.0%	14	28.0%
	da dijete poštuje autoritet	17	34.0%	12	24.0%
	da zna šta smije, a šta ne smije da radi	22	44.0%	36	72.0%
	vaspitati uspješno i nezavisno dijete	34	68.0%	36	72.0%
	vaspitati borbeno dijete	3	6.0%	10	20.0%

Pearson Chi-Square Tests

		Pol
Po Vašem mišljenju pojam vaspitanje muškog djeteta podrazumijeva	Chi-square	15.558
	df	7
	Sig.	.029*

Na osnovu gornje tabele zapažamo da je hi kvadrat vrijednost značajna tj iznosi 0.029, pa zaključujemo da postoji statistički značajna razlika, na osnovu rezultata zaključujemo da 78% očeva vaspitava dječaka da se pristojno ponaša, do 72% majki vaspitava ga šta smije, a šta ne smije da radi.

Provjeravamo da li postoji razlika u pojmu vaspitanja muškog djeteta u odnosu na obrazovanje roditelja. Primjenjujemo hi kvadrat test nezavisnosti.

		Obrazovanje							
		Osnovna škola		Srednja škola		Viša škola		Fakultet	
		Count	Column N %	Count	Column N %	Count	Column N %	Count	Column N %
Po Vašem mišljenju pojam vaspitanje muškog djeteta podrazumijeva	da se dijete pristojno ponaša	1	50.0%	26	72.2%	11	78.6%	36	75.0%
	da je dijete poslušno	1	50.0%	17	47.2%	3	21.4%	5	10.4%
	vaspitati ambiciozno dijete	0	0.0%	10	27.8%	5	35.7%	17	35.4%
	da dijete poštuje autoritet	0	0.0%	16	44.4%	5	35.7%	8	16.7%
	da zna šta smije, a šta ne smije da radi	1	50.0%	23	63.9%	6	42.9%	28	58.3%
	vaspitati uspješno i nezavisno dijete	0	0.0%	24	66.7%	9	64.3%	37	77.1%
	vaspitati borbeno dijete	1	50.0%	3	8.3%	1	7.1%	8	16.7%

Pearson Chi-Square Tests

		Obrazovanje
Po Vašem mišljenju pojam vaspitanje muškog djeteta podrazumijeva	Chi-square	38.710
	df	21
	Sig.	.011

Na osnovu gornje tabele zapažamo da je hi kvadrat vrijednost značajna tj iznosi 0.011, pa zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u pojmu vaspitanja muškog djeteta u odnosu na obrazovanje roditelja.

		Starosne_grupe							
		20-30		31-40		41-50		50+	
		Count	Column N %	Count	Column N %	Count	Column N %	Count	Column N %
Po Vašem mišljenju pojam vaspitanje muškog djeteta podrazumijeva	da se dijete pristojno ponaša	30	73.2%	37	72.5%	5	100.0%	0	0.0%
	da je dijete poslušno	12	29.3%	13	25.5%	1	20.0%	0	0.0%
	vaspitati ambiciozno dijete	17	41.5%	12	23.5%	1	20.0%	0	0.0%
	da dijete poštuje autoritet	12	29.3%	15	29.4%	2	40.0%	0	0.0%
	da zna šta smije, a šta ne smije da radi	24	58.5%	29	56.9%	4	80.0%	0	0.0%
	vaspitati uspješno i nezavisno dijete	29	70.7%	35	68.6%	3	60.0%	1	100.0%
	vaspitati borbeno dijete	6	14.6%	6	11.8%	0	0.0%	0	0.0%

Pearson Chi-Square Tests

		Starosne_grupe
Po Vašem mišljenju pojam	Chi-square	14.293
vaspitanje muškog djeteta	df	21
podrazumijeva	Sig.	.857

Na osnovu gornje tabele zapažamo da je hi kvadrat vrijendost nije značajna, pa ne postoji statistički značajna razlika između starosnih grupa roditelja i pojma vaspitanja muškog djeteta.

Provjeravamo da li postoji razlika u pojmu vaspitanja ženskog djeteta između očeva i majki. Primjenjujemo hi kvadrat test nezavisnosti.

		Pol			
		Muški		Ženski	
		Count	Column N %	Count	Column N %
\$Pitanje2	da se dijete pristojno ponaša	40	80.0%	36	72.0%
	da je dijete poslušno	14	28.0%	9	18.0%
	vaspitati ambiciozno dijete	20	40.0%	15	30.0%
	da dijete poštuje autoritet	14	28.0%	12	24.0%
	da zna šta smije, a šta ne smije da radi	23	46.0%	36	72.0%
	vaspitati uspješno i nezavisno dijete	31	62.0%	37	74.0%
	vaspitati borbeno dijete	7	14.0%	12	24.0%

Pearson Chi-Square Tests

		Pol
\$Pitanje2	Chi-square	13.861
	Df	7
	Sig.	.054

Results are based on nonempty rows and columns in each innermost subtable.

Na osnovu gornje tabele zapažamo da hi kvadrat vrijednost nije značajna, pa ne postoji statistički značajna razlika u pojmu vaspitanja ženskog djeteta između očeva i majki.

		Obrazovanje							
		Osnovna škola		Srednja škola		Viša škola		Fakultet	
		Count	Column N %	Count	Column N %	Count	Column N %	Count	Column N %
\$Pitanje2	da se dijete pristojno ponaša	1	50.0%	28	77.8%	11	78.6%	36	75.0%
	da je dijete poslušno	1	50.0%	14	38.9%	4	28.6%	4	8.3%
	vaspitati ambiciozno dijete	0	0.0%	12	33.3%	4	28.6%	19	39.6%
	da dijete poštuje autoritet	0	0.0%	14	38.9%	5	35.7%	7	14.6%
	da zna šta smije, a šta ne smije da radi	2	100.0%	25	69.4%	5	35.7%	27	56.3%
	vaspitati uspješno i nezavisno dijete	0	0.0%	23	63.9%	9	64.3%	36	75.0%
	vaspitati borbeno dijete	0	0.0%	5	13.9%	4	28.6%	10	20.8%

Pearson Chi-Square Tests

		Obrazovanje
\$Pitanje2	Chi-square	36.498
	Df	21
	Sig.	.019

Na osnovu gornje tabele zapažamo da je hi kvadrat vrijednost značajna, tj. iznosi $0.019 < 0.05$, pa zaključujemo da postoji statistički značajna razlika u pojmu vaspitanja zenskog djeteta u odnosu na obrazovanje roditelja.

		Starosne_grupe							
		20-30		31-40		41-50		50+	
		Count	Column N %	Count	Column N %	Count	Column N %	Count	Column N %
\$Pitanje2	da se dijete pristojno ponaša	31	75.6%	38	74.5%	5	100.0%	0	0.0%
	da je dijete poslušno	12	29.3%	10	19.6%	1	20.0%	0	0.0%
	vaspitati ambiciozno dijete	19	46.3%	13	25.5%	1	20.0%	0	0.0%
	da dijete poštuje autoritet	11	26.8%	14	27.5%	1	20.0%	0	0.0%
	da zna šta smije, a šta ne smije da radi	25	61.0%	29	56.9%	4	80.0%	0	0.0%
	vaspitati uspješno i nezavisno dijete	27	65.9%	36	70.6%	2	40.0%	1	100.0%
	vaspitati borbeno dijete	8	19.5%	9	17.6%	1	20.0%	0	0.0%

Pearson Chi-Square Tests

		Starosne_grupe
\$Pitanje2	Chi-square	17.433
	Df	21
	Sig.	.685

Na osnovu gornje tabele zapažamo da je hi kvadrat vrijednost značajna, pa ne postoji statistički značajna razlika između starosnih grupa roditelja i pojma vaspitanja ženskog djeteta.

6. Pretpostavlja se da patrijarhalna kultura utiče na razlike u vaspitnim stavovima roditelja u odnosu na mušku/ žensku djecu.

Pitanje_16

	Observed N	Expected N	Residual
Da	72	33.3	38.7
uglavom	22	33.3	-11.3
Ne	6	33.3	-27.3
Total	100		

Test Statistics

Pitanje_16

Chi-Square	71.120
Df	2
Asymp. Sig.	.000

Nakon primjene hi kvadrat testa prilagođenosti uočavamo da je hi kvadrat vrijednost značajna $p < 0.05$. Stoga se može zaključiti da postoji značajna statistička razlika u frekvencama odgovora na pitanje da patrijarhalne sredine imaju različite vaspitne norme za dječake u odnosu na djevojčice, na osnovu rezultata većina ispitanika je imala potvrđan odgovor na ovo pitanje.

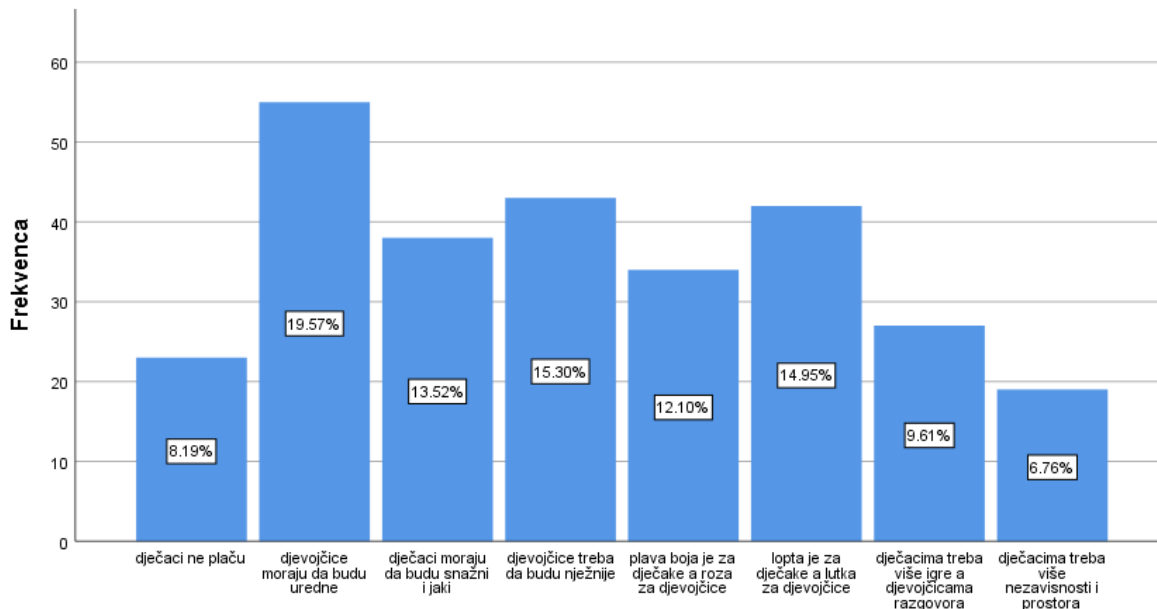
		Pitanje_15			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Patrijarhalnom	57	57.0	57.0	57.0
	Modernom	35	35.0	35.0	92.0
	I jedno i drugo	1	1.0	1.0	93.0
	Modernom bez osnove	1	1.0	1.0	94.0
	Ne bih generalizovao. Smatram da našu sredinu (kao i svaku) čine pojedinci/porodice koje imaju sopstvene sisteme vrijednosti, te stoga imamo i različite oblike ponašanja, koje možemo odrediti kao manje/više patrijarhalne odnosno moderne.	1	1.0	1.0	95.0
	Ni previše patrijarhalna, ni moderna, rekla bih normalna	1	1.0	1.0	96.0
	Ogranicenom i isfoliranom uglavnom	1	1.0	1.0	97.0
	Polu- moderno	1	1.0	1.0	98.0
	prelazna ka modernoj	1	1.0	1.0	99.0
	Zatopljenom, sujevjernom	1	1.0	1.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Na pitanje da li je sredina u kojoj živimo patrijarhalna, moderna ili nešto drugo dobili smo sledeće odgovore. Ispitanici najčešće smatraju da je patrijarhalna.

\$Pitanje17 Frequencies

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
\$Pitanje17 ^a	dječaci ne plaču	23	8.2%	23.0%
	djevojčice moraju da budu uredne	55	19.6%	55.0%
	dječaci moraju da budu snažni i jaki	38	13.5%	38.0%
	djevojčice treba da budu nježnije	43	15.3%	43.0%
	plava boja je za dječake a roza za djevojčice	34	12.1%	34.0%
	lopta je za dječake a lutka za djevojčice	42	14.9%	42.0%
	dječacima treba više igre a djevojčicama razgovora	27	9.6%	27.0%
	dječacima treba više nezavisnosti i prostora	19	6.8%	19.0%
Total		281	100.0%	281.0%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Na osnovu višestruke dihotomne analize možemo zaključiti da najčešća vaspitna norma koju patrijarhalna kultura pretpostavlja u vaspitanju dječaka i djevojčica je da djevojčice moraju biti uredne, tj. 19,6% od ukupnog broja odgovora (55/281).

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Istraživanje smo sprovedi na uzorku od 100 roditelja, i to: 50 majki i 50 očeva djece predškolskog uzrasta. Cilj istraživanja je bio da se ispita da li postoje i kakve su razlike u stavovima o vaspitanja djevojčica i dječaka između očeva i majki u Crnoj Gori. Za dobijanje podataka od roditelja, koristili smo anketni upitnik. Dobijeni rezultati obrađeni su u SPSS statističkom paketu, verzija 25.

Shodno postavljenim istraživačkim hipotezama, donosimo sljedeće konstatacije:

- Postoje razlike u ključnim vaspitnim vrijednostima i ciljevima koje roditelji otkrivaju u samoiskazima za svoje muško odnosno žensko dijete (koji je njihov cilj u vaspitanju muškog, a koji u vaspitanju ženskog djeteta). Ovakav rezultat možemo povezati sa činjenicom da se roditelji, odnosno staratelji međusobno razlikuju u primjeni vaspitnih stilova. Shodno tome, potpuno je očekivati da roditelji imaju različite stavove prema cilju vaspitanja.
- Ne postoje razlike u vaspitnoj filozofiji za dječake i djevojčice između očeva i majki (na kontinuumu od „modernih“ ka „tradicionalnim“). Ovakav rezultat možemo povezati sa činjenicom da je u našoj kulturi jednako uvažavaju dječaci i djevojčice. Često su očevo ti koji modeli dječacima, dok su majke modeli djevojčicama.
- Postoje razlike u izboru najčešćih strategija vaspitavanja muškog odnosno ženskog djeteta. Jasno je da svako dijete zaslužuje „najbolje“ vaspitanje. Dobijeni rezultat, možemo povezati sa činjenicom da se možda veća pažnja posvećuje razvoju hrabrosti, odlučnosti i borbenosti kod dječaka, dok se, s druge strane, kod djevojčica razvija nježnost i pristojnost.
- Pol djeteta utiče na stavove roditelja prema fizičkoj kazni djece; na očekivanje poslušnosti od djece; na očekivanje odgovornosti od djece; na striktnost u postavljanju pravila i granica ponašanja za muško odnosno žensko dijete; na strategije podrške ka muškom odnosno ženskom djetetu. Ovakav rezultat, možemo povezati sa činjenicom da se u našem podneblju dječaci više fizički kažnjavaju, u odnosu na djevojčice, te da se od djevojčica zahtijeva da budu poslušne.

- Neke varijable utiču na razlike u stavovima o vaspitanju muške i ženske djece (obrazovni nivo, godine roditelja). Ovakav rezultat povezujemo sa činjenicom da roditelji koji imaju veći stepen obrazovanja, ne prave vidne distinkcije u domenu vaspitanja dječaka i djevojčica. S druge strane, roditelji sa nižim stepenom obrazovanja često prave razlike u vaspitanju dječaka i djevojčica.
- Patrijarhalna kultura utiče na razlike u vaspitnim stavovima roditelja u odnosu na mušku/ žensku djecu. Još uvijek se čuva tradicija da je muško dijete poželjnije od ženskog. Sa navedenim se ne možemo složiti, jer i muško i žensko dijete imaju jednako pravo na kvalitetno vaspitanje i podršku.

U skladu sa našim rezultatima, možemo potvrditi prvu, treću, četvrtu, petu i šestu sporednu hipotezu, dok drugu sporednu hipotezu ne možemo prihvatiti. Shodno tome, konstatuje se da postoje razlike između roditelja u stavovima o vaspitanju muške i ženske djece u Crnoj Gori.

Kada su u pitanju predlozi za buduća istraživanja mislimo da bi primjena kvalitativne istraživačke paradigme u istraživanju ove teme (kroz, na primjer, fokus-grupne ili individualne intervjue) mogla doprinijeti rasvjetljavanju nekih aspekata ove teme koji ne mogu biti obuhvaćeni i ispitani anketnim upitnikom (na primjer, motivi koji stoje iza rodni vaspitnih praksi roditelja a koji mogu imati svoj izvor i u porodici porijekla roditelja; kako međusobni uticaji majčinstva i očinstva u istim porodicama oblikuju rodne vaspitne prakse jednih ili drugih, i sl.). Upravo ovo smatramo i svojevrsnim ograničenjem našeg istraživanja (nemogućnost da rasvijetlimo neke pomenute aspekte ovog kompleksnog pitanja).

Budući da je u Crnoj Gori rađeno jedno istraživanje koje se dijelom bavilo ovom tematikom, procjenjujemo da smo na neki način u nedostatku empirijskih podataka koji bi nam mogli u početnim fazama pomoći da se preciznije i adekvatnije istraživačkom kontekstu konstruišu istraživački instrumenti, i da se upoređivanjem sa nekim srodnim istraživanjima provjere i rezultati našeg istraživanja. Upravo stoga će i potencijalne pedagoške implikacije naših nalaza biti tumačene u skladu sa pomenutim ograničenjima.

LITERATURA

1. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
2. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
3. Ćatić, R. (2005). *Porodična pedagogija*. Zenica: PF Zenica.
4. Ćorović, E., (2012). Sporni oblici disciplinskog kažnjavanja dece- da li je reč o osnovu isključenja protivpravnosti krivičnog dela ili nasilju nad decom? *Crimen*, 3, str. 211-221.
5. Darling N, Steinberg L. (1993). Parenting style as context: an integrative model. *Psychological Bulletin*. 113 (1), 487–496.
6. Đorđević, M., Matejević, M. (2021). Uključenost oca u rutine i rituale uspavljivanja djece – iz ugla majke. U: Džinović, V., Nikitović, T. (ured.) (2021). *Kvalitativna istraživanja kroz discipline i kontekste: osmišljavanje sličnosti i razlika*. str. 122-125. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja i Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta.
7. Đorđić, V. (2006). Roditelji i fizička aktivnost djece predškolskog i mlađeg školskog uzrasta. *Interdisciplinarna naučna konferencija sa međunarodnim učešćem Antropološki status i fizička aktivnost dece i omladine*. Univerzitet u Novom Sadu: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
8. EU i UNICEF, (2021). *Istraživanje znanja, stavova i praksi o ranom razvoju djece. Istraživanje javnog mnjenja IPSOS*. Crna Gora.
9. Foster, E.M. (2010). Causal inference and developmental psychology. *Developmental Psychology*, 46(6), 1454-1480.
10. Gleitman H., Fridlund A. J., Reisberg D. (2000). *Basic psychology*. New York, NY: W.W. Norton.
11. Golubovic, Z. (1981). *Porodica kao ljudska zajednica*. Beograd: Naprijed.
12. Grandić, R. (2004). *Prilozi porodičnoj pedagogiji*. Novi Sad: Izdanje autora.
13. Ilić, M. (2010). *Porodična pedagogija*. Filozofski fakultet Univerziteta u Banja Luci. Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru.
14. Isaković, O. (2017). Efekti percipiranih roditeljskih postupaka prilikom

- korigovanja neprimerenih ponašanja dece na aktuelna uverenja o disciplinovanju u mlađem odraslom dobu: Retrospektivna studija. *Doktorska disertacija*: Univerzitet u Novom Sadu: Filozofski fakultet. str. 20-39.
15. Iveković, I. (2017). Razlike u stavovima odgojitelja i roditelja o igri i tjelesnim aktivnostima djece od 0. do 4. godine. *Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu*. Vol. 66 No. 2, str. 270-286.
 16. Kadrić, S., Fetić, M. (2019). Step en uključenosti očeva u vaspitno – obrazovnom procesu dece. *Univerzitetska misao - časopis za nauku, kulturu i umjetnost*. 18 (1), 88-100.
 17. Kamenov, E. (1997). *Metodika vaspitno-obrazovnog rada sa predškolskom decom*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
 18. Kamenov, E. (2002). *Predškolska pedagogija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
 19. Komenski, J.A. (2000). *Materinska škola*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
 20. Kušević, B. (2011). Socijalna konstrukcija roditeljstva – implikacije za obiteljsku pedagogiju. *Pedagoška istraživanja*. 8 (2), 297-307.
 21. Lacković, K. (2010). Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima. *Društvena istraživanja*, 4 (114), 1063-1083.
 22. Lindsey L. L. (2010). *Gender roles: A sociological perspective* (5th ed.). Boston, MA: Pearson.
 23. Lovrinčević, N. (2009). *Disciplina bez batina*. Beograd: Kreativni centar.
 24. Malčić, B., Klemenović, J., Jurišin, M. (2021). Faktori pedagoške ne(kompetentnosti) roditelja za roditeljsku ulogu. *Andragoške studije*. 15 (1), 91-105.
 25. Maleš, D. i Kušević, B. (2011). Nova paradigma obiteljskog odgoja. U Malaš, D. (Ur.). *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
 26. Michels, S., Pianta, C. R. & Reeve, E. R. (2010). Parent Self-Reports of Discipline Practices and Child Acting-Out Behaviors in Kindergarten. *Early Education and Development*, 4 (2), 139-144.

27. Mihić, I. (2010). Uključenost oca u brigu o detetu: efekti očevih iskustava iz porodice porekla i kvaliteta relacija u porodici prokreacije. *Primenjena psihologija*. 3 (1), 197-222.
28. Mihić, I. (2012). Modelovanje roditeljske uloge oca: iskustvo u porodici porekla i uključenost oca. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*. 2 (1), 332-348.
29. Mihić, I., Petrović, J. (2009). Percepcija kvaliteta odnosa unutar porodice - iskustvo adolescenata iz Srbije. *Primenjena psihologija*. 4 (1), 369-384.
30. Mihić, I., Zotović, M., i Petrović, J. (2006). Sociodemografske karakteristike porodice, podela posla u kući i vaspitni stilovi roditelja u porodicama na teritoriji Vojvodine. *Pedagoška stvarnost*, 52 (1/2), 118-134;
31. Milteer RM, Ginsburg, KR. (2012). [The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bond: focus on children in poverty.](#) *Pediatrics*. 129 (2), 204-213.
32. Najdanović Tomić, J. (1996). Nagrađivanje i kažnjavanje dece u porodici i školi. *Nastava i vaspitanje*. 45, 735-743.;
33. Nagulić, M. (1998). *Psihički razvoj deteta*. Kruševac: Viša škola za obrazovanje vaspitača predškolskih ustanova.
34. Novović, T. i Mićanović, V. (2019). *Predškoolstvo u Crnoj Gori – od pedagoške koncepcije ka praksi*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
35. Pašalić-Kreso, A. (2011). *Nauka za predškolski odgoj, predškolski odgoj za nauku*. Sarajevo: Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.
36. Polivanova, K. N. (2018). Modern Parenthood as a Subject of Research. *Russian Education & Society*, 60 (4), 334-347.
37. Ridgeway, C. L., Balkwell J. (1997). Groups and the diffusion of status value beliefs. *Social Psychology Quarterly*, 60 (1). 14-31.
38. Sanders, R.M. & Turner, M. T. (2018). The Importance of Parenting in Influencing the Lives of Children. *Handbook of Parenting and Child Development Across the Lifespan*, 6 (1) 3–26.

39. Simons, R. L., Lorenz, F. O., Conger, R. D., & Wu, C.-i. (1992). Support from spouse as mediator and moderator of the disruptive influence of economic strain on parenting. *Child Development*, 63(5), 1282–1301.
40. Stevanović, I. i Srna, J. (2010). Eliminisanje telesnog kažnjavanja dece, kao ljudsko pravo. *Temida*. 13, 37-48.
41. Straus, MA. (1991). Discipline and deviance: physical punishment of children and violence and other crime in adulthood. *Soc Probl*, 38 (1),133–54.
42. Trebješanin, Ž. (2008). *Predstava o detetu u srpskoj kulturi*. Beograd: Sofos;
43. Tomić, R. (2008). *Obiteljski odgoj*. Tuzla: OFF-SET.
44. UNICEF (2016). Obavještenost, stavovi i prakse roditelja iz sjevernih opština Crne Gore. Istraživanje javnog mnjenja o predškolskom obrazovanju. *Ipsos Public Affairs*;
45. Vasta, R., Hait, M. M. i Miller S. A. (1998). Dječja psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.
46. Vilotijević, N., Vilotijević, G. (2014): *Porodična pedagogija*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Popov“.
47. Vuković, R., S. (2015). Vaspitni stil roditelja u kontekstu porodične funkcionalnosti i stresa roditeljske uloge. *Doktorska disertacija*. Univerzitet u Nišu: Filozofski fakultet.
48. Žlebnik, L. (1965). *Opšta istorija školstva i pedagoških ideja*. Beograd: Naučna knjiga.

Internet stranice:

- <https://uf-pz.net/wp-content/uploads/2020/04/O-Porodicna-pedagogija-14-15.4.2020..pdf>)
- <https://arbetterbeginnings.com/wpcontent/uploads/Six%20Stages%20of%20Parenthood.pdf>

PRILOG

ANKETNI UPITNIK ZA RODITELJE MUŠKOG I ŽENSKOG DJETETA

Dragi ispitanici,

Ovo istraživanje se sprovodi u izradi master rada na temu: *Razlike u stavovima o vaspitanju djevojčica i dječaka između očeva i majki u Crnoj Gori*. Istraživanje će obuhvatiti nasumične ispitanike na području opštine Nikšić. Pažljivo pročitajte pitanja i odgovorite na njih zaokruživanjem jednog od ponuđenih odgovora ili dopisivanjem odgovora na predviđenom mjestu. Anketiranje je anonimno i svipodaci biće korišćeni isključivo u naučne svrhe.

Unaprijed hvala!

Pol: M / Ž

Starost : a) 20-30 godina

b) 31-40 godina;

c) 41-50 godina;

d) 50+ godina

Obrazovni nivo roditelja: a) Osnovna škola

b) Srednja škola

c) Viša škola

d) Fakultet

1. Po Vašem mišljenju pojam vaspitanje muškog djeteta podrazumijeva (možete da zaokružite više od jednog ponuđenog odgovora):

a) da se dijete pristojno ponaša

b) da je dijete poslušno

c) vaspitati ambiciozno dijete

d) da dijete poštuje autoritet

- e) da zna šta smije, a šta ne smije da radi
- f) vaspitati uspješno i nezavisno dijete
- g) vaspitati borbeno dijete
- h) nešto drugo: _

2. Po Vašem mišljenju pojam vaspitanje ženskog djeteta podrazumijeva (možete da zaokružite više od jednog ponuđenog odgovora):

- i) da se dijete pristojno ponaša
- j) da je dijete poslušno
- k) vaspitati ambiciozno dijete
- l) da dijete poštuje autoritet
- m) da zna šta smije, a šta ne smije da radi
- n) vaspitati uspješno i nezavisno dijete
- o) vaspitati borbeno dijete
- p) nešto drugo: _

3. Da li imate različite ciljeve kada je u pitanju vaspitanje muškog odnosno ženskog djeteta?

- a) da
- b) djelimično
- c) ne

4. Ako je odgovor DA na prethodno pitanje, zaokružite one tvrdnje sa kojima ste saglasni:

- a) djevojčice treba spremiti za udaju

- b) dječaci treba da budu borbeniji od djevojčica
- c) djevojčice treba da budu poslušnije od dječaka
- d) dječaci treba da budu fizički aktivniji od djevojčica
- e) djevojčice treba da budu urednije od dječaka
- f) dječaci treba da budu samostalniji od djevojčica
- g) djevojčice treba da budu emotivnije od dječaka
- h) dječaci treba da budu ambiciozniji od djevojčica

5. Od ponuđenih odgovora zaokružite one koje smatrate ključnim ciljevima u vaspitanjudječaka:

- a) da bude zdrav
- b) da bude srećan
- c) da bude poslušan
- d) da pomaže drugima
- e) da se dobro oženi
- f) da se obrazuje
- g) da bude samostalan kad odraste
- h) da bude uspješan u karijeri
- i) da bude bogat

6. Od ponuđenih odgovora zaokružite one koje smatrate ključnim ciljevima u vaspitanjudjevojčica:

- a) da bude zdrava
- b) da bude srećna
- c) da bude poslušna
- d) da pomaže drugima

- e) da se dobro uda
- f) da se obrazuje
- g) da bude samostalna kada odraste
- h) da bude uspješna u karijeri
- i) da bude bogata

7. Vašeg dječaka vaspitavate u skladu sa:

- a) tradicionalnim vaspitnim vrijednostima
- b) modernim vaspitnim vrijednostima
- c) u skladu sa sopstvenim vaspitnim vrijednostima

**8. Vašu djevojčicu vaspitavate u skladu
sa:**

- a) tradicionalnim vaspitnim
vrijednostima
- b) modernim vaspitnim vrijednostima
- c) u skladu sa sopstvenim vaspitnim vrijednostima

**9. Smatrate li da postoje različite strategije u vaspitanju/načini vaspitanja u našoj
sredini kadasu u pitanju dječaci u odnosu na djevojčice?**

- a) da
- b) uglavnom
- c) ne

Kao strategije u vaspitanju dječaka primjenjujete sljedeće:

- d) saslušate ga kada govori
- e) uvažavate njegovo mišljenje
- f) dozvoljavate mu da učestvuje u važnim porodičnim odlukama
- g) pohvalite ga ili nagradite za lijepo ponašanje
- h) popustljivi ste prema njemu
- i) nježno komunicirate sa njim
- j) tražite da bude uredan (da pospremi igračke)

10. Kao strategije u vaspitanju djevojčice primjenjujete sljedeće:

- a) saslušate je kada govori
- b) uvažavate njeno mišljenje
- c) dozvoljavate joj da učestvuje u važnim porodičnim odlukama
- d) pohvalite je ili nagradite za lijepo ponašanje
- e) popustljivi ste prema njoj
- f) nježno komunicirate sa njom
- g) tražite da bude uredna (da pospremi igračke)

11. Smatrate li da pol djeteta utiče na Vaš stav o primjeni fizičke kazne kao vaspitne mjere?

- a) da
- b) uglavnom
- c) ne

12. Fizičku kaznu primjenjujete:

- a) češće za djevojčice
- b) češće za dječake
- c) podjednako
- d) ne primjenjujem fizičku kaznu uopšte

13. Zaokružite stav sa kojim se slažete:

- a) djevojčice ne treba fizički kažnjavati jer su nježnije
- b) dječake možemo fizički kažnjavati jer se tako uče biti snažniji, jači
- c) na djevojčice treba vikati
- d) dječake možemo ošamariti, udariti, odgurnuti
- e) treba nastojati da djevojčice osjete stid ili krivicu

14. Smatrate li sredinu u kojoj živite:

- a) patrijarhalnom
- b) modernom
- c) nešto drugo _____

15. Smatrate li da patrijarhalne sredine imaju različite vaspitne norme za dječake u odnosu nadjevojčice?

- a) da
- b) uglavnom
- c) ne

16. Navedene su neke vaspitne norme koje patrijarhalna kultura pretpostavlja u vaspitanju dječaka i djevojčica. Zaokružite one sa kojima ste saglasni.

- a) dječaci ne plaču
- b) djevojčice moraju da budu uredne
- c) dječaci moraju da budu snažni i jaki
- d) djevojčice treba da budu nježnije
- e) plava boja je za dječake a roza za djevojčice
- f) lopta je za dječake a lutka za djevojčice
- g) dječacima treba više igre a djevojčicama razgovora
- h) dječacima treba više nezavisnosti i prostora

Hvala na saradnji!